కథాకావ్యము

(పద్యము)

త్యాగి

* * *

ప్రకాశకులు
శ్రీ మార్కండేయ భవనము
నరసరావుపేట
గుంటూరు జిల్లా
౧౯౩౮

 [వెల ౧-౪ అణాలు

కృతిసమర్పణము

····○◯○····

సీ. ఏమహామహాత్మునకు సిద్ధ స్వభావంబు
శాంతియు మితవాక్యసరణి సతత
మేభక్తవర్యుని హిత సత్యసంకల్ప
మన్నిట నెఱవేఱు నడ్డులేక
యే సుధీశ్రేష్ఠున కెప్పుడు విజ్ఞాన
సముపార్జనమున నాసక్తి యధిక
మే ధైర్యధుర్యుని నెందు ద్వంద్వము లెవ్వి
మోదఖేదంబుల ముంపఁజాల

వేదయాపరుప్రేమార్ద్రదృష్టివలన
వృద్ధినొందితి విజ్ఞానసిద్ధిఁ గంటి
నట్టి మత్పితృపాదులయంఘ్రియుగళి
కర్పణమొనర్తు నీకృతి నధికభక్తి.

ॐ नमोभगवते ज्ञानानन्दाय.

"క. అమల బ్రహ్మానందా
త్మము సజ్జనసేవ్య మతులతత్త్వాతీతం
బమృతం బగు నిత్యానం
దమ వీ వని యర్చసేతు జ్ఞానానందా."

[శ్రీ జ్ఞానానందసువర్ణమాల]

కృతిసమర్పణము

సీ. ఏమహామహునకు నిద్ధ స్వభావంబు
శాంతియు మితవాక్యసరణి సతత
మేభక్తవర్యుని హితసత్యసంకల్ప
మన్నిట నెఱవేఱు నడ్డులేక
యే సుధీశ్రేష్ఠున కెప్పుడు విజ్ఞాన
సముపార్జనమున నాసక్తి యధిక
మే ధైర్యధుర్యుని నెందు ద్వంద్వము లెవ్వి
మోదఖేదంబుల ముంపఁజాల

వేదయోపరుప్రేమార్ద్రదృష్టివలన
వృద్ధినొందితి విజ్ఞానసిద్ధిఁ గంటి
నట్టి మత్పితృపాదులయంఘ్రియుగళి
కర్పణ మొనర్తు నీకృతి నధికభక్తి.

విషయసూచిక

పీ ఠి క

ఈ గ్రంథము కథాకావ్యమునందలి పద్యభాగము. నిరుడు ప్రకటింపఁబడిన గద్యభాగమునకుఁ దోడుగా నిది యిప్పుడు ప్రకాశితమై మత్పితృపాదుల కంకిత మీయఁ బడినది. నా కప్పుడప్పుడు స్ఫురించిన భావములు కథారూపమున నిందుఁ గలవు. విడిగ నున్న చాటువులనుగూడ ప్రకీర్ణమను శీర్షిక క్రిందఁ జేర్చితిని. ఇట్లు గద్యపద్యాత్మక మగుకథా కావ్యము మన్మాతాపితల కంకితము గావించి రసజ్ఞు లగుపాఠకుల యెదుట నుంచుచున్నాను.

ఇందు 'సహృదయత్వము' అను పద్యమునందలి భావము నా చిన్ననాటిది. 'బోధిగుహ' అను పద్యమునందలి భావము గంగోత్తరవద్దనున్న బోధిగుహాయందే వ్రాయఁబడినది. గంగకు జన్మస్థాన మగుగోముఖ కైలాసమును గాంచిన తరువాత నది స్ఫురించినది. 'మానవోదంతము' పెద్దలవలన విని నన్నయభట్టారకుని సీసపద్య నియమముల ననుసరించి వ్రాసితిని. 'యోగిని' కలలోని వృత్తాంతము. సాంసారిక మైన శ్రద్ధయు వాత్సల్యమును యోగమను పేరునకుఁ దగిన వనియు, నట్టి యోగమున సగ్రస్థానము నలంకరించిన యవ్వ, 'యోగిని' యను పేరున కర్హయని భావించి యీ పద్యమున కానామ ముంచితిని. 'సహానము' లార్డువాలన్నియూ వ్రాసిన

హిందూదేశ వృత్తాంతములనుండి గ్రహింపఁబడినది. విప్పర్ల యను గ్రామసమీపమునఁ బెక్కేండ్లు జీవించి 1923 సంవత్స రమునఁ బెద్దగాలికిఁ బడిపోయిన పెద్దమఱ్ఱినిగూర్చినశోక గీతికయే, 'పెద్దమఱ్ఱి' యనుపేరఁ బఱఁగుచున్నది. 'ఇరువురు అను పద్యము దాచేపల్లిలో నాగులేటి యొడ్డున 1928 సంవత్సర ప్రారంభమున నారంభింపఁబడి 1933 సంవత్సరమునఁ బూర్తి చేయఁబడినది. మిగిలినవి సందర్భోచితముగ వ్రాసినవి.

ఈ గ్రంథమునందలి పెక్కుభాగములను సవరించు టలోఁ దోడ్పడిన శ్రీకవిశేఖర సూక్తిసుధానిధి వడ్డాది సుబ్బా రాయఁడు గారికి నే నెంతయుఁ గృతజ్ఞుఁడను.

ప్రూఫులు చూచుటలోఁ దోడ్పడిన శ్రీ మల్లాది లక్ష్మీ నృసింహశాస్త్రిగారును గ్రంథమును శీఘ్రముగ ముద్రించి యిచ్చిన సరస్వతీ ప్రెస్ ప్రొప్రయిటర్లు శ్రీ అద్దేపల్లి లక్ష్మణ స్వామినాయఁడు గారును నా కృతజ్ఞతకుఁ బాత్రులు.

ఇట్లు
సజ్జనవిధేయుఁడు
'త్యాగి'

సరస్వతీ సంబోధనము

చ. పలుకు సరస్వతీ తెలుఁగుఁ
బల్కుల సుశ్రుతి మేళగించి, పె
ల్లలమి వసంతసూనముల
యందలి చల్లని తీయజల్లులై
లలనల పల్లవాధరము
లన్ జెలువారు సుధాప్రవాహమై
జలజల వాఱు సత్ఫల ర
సంబులఁ జక్కెరలన్ హసింపఁగన్. ౧

చ. కలకలరావముల్ సెలఁగఁ
గా మృదుపల్లవరాజి మెక్కి కో
యిల కులముల్ కుహూ యని ధ్వ
నించెనొ కేకులు దివ్యమేఘశో
భలఁ గని విచ్చి పింఛముల
బంధురరీతిగ నాలపించెనో
ఫలరస మాని కీరములు
పల్కెననన్ వచియింపు శారదా. ౨

చ. వెలయుచునుండఁ బాదముల
విస్ఫుటమై గలుగల్లు మంచు ని

ర్తల యతులున్ గణంబులును
బ్రాసము లాదిగ గజ్జె లందెలై
సలలితమైన భావము సు
శబ్ద గుణంబులు రీతిసంపదల్
గలిగి యలంక్రియాసహిత!
లాస్యమొనర్ప గదమ్మ భారతీ!

చ. కలిగ ఫలంబు వాకునకుఁ
గమ్మని సత్కథలన్ వచింపఁ బ
ల్కుల నమృతంబు గల్గు కవి
లోకము నం దను వాడుఁ దీర్ఘఁగా
గలిగెను దావకీనకృపఁ;
గమ్ర కవిత్వపటుత్వసంపదల్
గలుగ ననుగ్రహింపఁగదె
కంజజురాణి! భజింతు వాణి! నిన్.

కథాకావ్యము

సహృదయత్వము

చ. కల దొక చిన్నవాఁగు చిర
కాలమునుండియు మాదుపల్లెకున్
వెలుపలఁ బాఱుచుండును వి
విక్తతలంబునఁ జెల్లు గుట్టలున్
గల పొలిమేర యద్దికల
కంఠకుహూరవముల్ సెలంగు ని
ర్మలవనసీమలున్ గలవు
ప్రాంతములందు మనోహరంబుగన్.

చ. సలలితహంసతూలమృదు
శయ్యలు రా లగుఁ దత్సుసైకత
స్థలములఁ బోల్ప, స్వచ్ఛమగు
స్వాదుజలంబులతోడ నుంతయేన్
దులయె సుధారసంబు, నది
తోయము సల్పెడు మందమందసం
చలనము హంసయానల ప్ర
చారములన్ వెలివెట్టు నిచ్చలున్.

చ. కలచుచు వారిపూరమును
గ్రందుగ వారిచరంబు లుండెడున్
గొలఁకొల మంచుఁ జెంతలను
గొక్కెర లాదిగఁ బక్షు లుండు వే
బిలబిల నీర మాన సర
విన్, జనుదెంచును గృష్ణసారముల్
మిలమిల లాడు చవ్వలన
మిక్కిలిగాఁ జరియించుఁ గీటముల్.

చ. వలయముగా నొకొక్కెడను
వట్రువసుళ్లను నొక్కచోటఁ దుం
దిలముగ నొక్కదేశమునఁ
దీవవలెన్ మఱియొక్కభూమియం
దలమి విశాలమై యొకట
నద్భుతరూపము లైన దీవులన్
జులుకన నిర్మితిన్ సలుపఁ
జోద్యముగా వహియించు నీరముల్.

చ. గలగలనాదనన్ మెఱికఁ
గప్పుచు రాలను గ్రిందఁ ద్రోయుచున్
సులభముగాను వల్లములఁ
జొచ్చుచు నొడ్డుల మెల్లఁ గోయుచున్
కలసుమనోజ్ఞ తాళయుత
గానముఁ బోలెడు మర్మరధ్వనిన్

వెలయును వాఁగు చిన్మయుని
వేయువిధాల నుతించునో యనన్. ౫

క. పొలుపుగ సైకతములపై
నలదర్భలు పూరులాది యల్లల నాడున్
బలుటెక్కెంబులచాడ్పున
నిలచి నదీప్రాజ్యరాజ్యనియతిని దెలుపన్. ౬

చ. కొలకులతో రహించు వన
కుంజములందలి పుష్పసౌరభం
బులఁ గొనివచ్చి వారికణ
ముల్ వహియించుచు మందగాములై
యలమి శ్రమాపనోదకము
లై ప్రసరించెడి పిల్లగాడుపుల్
జెలువము మీఱఁ బాంధులకుఁ
జెమ్మటఁ బాపి సుఖంబు నిచ్చెడిన్. ౭

చ. కలదు కవిత్వ మీయెడను
గమ్మనిభావము లుద్భవించు నీ
నెలవున మేనువాల్ప ; నవ
నిన్ సుఖదుఃఖములెల్ల మాని యీ
లలితవినోదసంపదల
లాలన మందెడువాఁడె ధన్యుఁడం
చలరుచు సైకతస్థలుల
హాయిగఁ బండగ నొక్క రేపటన్. ౮

ఉ. తీరము నందుఁ గల్గు నొక
తిన్నని బాటను నేగుచుండి వె
వ్వారలొ కొంద ఱిట్లనిరి
"వహ్వారె! పిల్లఁడు తిప్పలందునన్
గోరి శయించినాఁ డితఁడు
కూడును గూరయు నొల్లఁడేమొ, వ్యా
పారములేని వారి కిటు
వంటివె కాలముఁ బుచ్చుమార్గముల్.

ఉ. చల్లని గాడ్పుకోస మఁట,
చాలును; కాక శరీరమంతటన్
బెల్లుగఁ గల్గఁ బోలు బళి!
పేడయుఁ బెల్లము నేర్పరింపగా
నొల్లఁడు వట్టితిన్నెలను
నొక్కఁడు పండగ సిగ్గులేదె యీ
తెల్లులు రాలు నీ ల్లితని
రేపును మాపును మేపఁ గల్గనే.

ఉ. ఎందుకు నిప్ప్రయోజనఁపు
హీనఁపువాఁ గిది, చెట్టుచేమ లే
దిందుల, వట్టి చౌడు లిట
నేమని సంతసమందఁబోలు నే
యందము గల్గు నిచ్చట స
మాదరముం గన వర్ష కాలమం

దెందఱకో యుపాయము ల
నేకములన్ గలిగించెదున్ గదా. ౧౧

చ. చెఱువును గాదు పంటలకుఁ
జేరువభూముల కేత మెత్తఁగా
వరలుకొలంకు గాదు, వడిఁ
బాఱెడు నేఱును గాదు, పంట క
క్కఱకును వచ్చు నేదియును
గా దిది, యెయ్యది చూచి యీతఁ డే
వెఱవున సంతసించు నిట,
వెఱ్ఱియొ పిచ్చియొ వీఁడు గావలెన్.” ౧౨

క. అని నింద నేసి యరిగిరి
విని యూరక యుంటి నేను, విశ్వములోనన్
ఘనవస్తుల నిజతత్త్వముఁ
జనునె యెఱుఁగఁ బామరులకు సహృదయులవలెన్. ౧౩

శా. “అన్నా హంసమ! యెందునుండి యిటు రా
నయ్యెన్”, “బకశ్రేష్ఠ, సం
పన్నశ్రీయుత దివ్యమానససరః
ప్రాంతంబునందుండి”, “యే
మున్నన్ గాంచితి వందు”, “కాంతియుతమై
యొప్పారు రత్నంబులే”,
“యెన్నన్ నత్తలు పీతలున్ గలవె”, “లే”
“హీహీ! హిహీ యింతియే”. ౧౪

బోధిగుహ

౧. హిమాలయము

చ. శివునకు నాటపట్టుమ ప్రసిద్ధిగ
జన్మము దాల్చుగట్టు త
చ్ఛివయును రుద్రుఁ డెల్లతఱి
సిద్ధముగా విహరించుమెట్టు సం
భవ మగుమిట్ట జాహ్నవికి
భవ్యులు స్కంద గణేశ వీరభ
ద్రవరుల కునికిపట్టు హిమ
రాజితపర్వతరాట్టు నెన్నెదన్.

ఉ. నందియు భృంగియున్ మొదల
నంతబల ప్రమథాళివాసమున్
వందితధాతృముఖ్యసుర
వల్లభనిత్యమహావికాసముం
విందగు నప్సరోంగనల
వీణియతంత్రులచే సుధామధు
స్యందివిలాసముం ప్రబల
సత్వవిభాహిమవాస మెన్నెదన్.

చ. ఋషులు యుగాదినుండి ముని
వృత్తి వహించిన పల్లె క్రీడయుం

మిషఁ జని భంగముల్ సలుప
మేనక మున్నగ దేవకన్యకల్
సుషమను జూపు నిల్లు విధి
చోదితతత్ప్రళయాంతమందునన్
విషయము కెల్లతల్లి సద
భీష్టదకల్పకవల్లి నెన్నెదన్. ౩

చ. మును రఘువంశజుల్ ముదిమిఁ
బొంది తపంబును జేయుచోటు న
ర్జునునకు నీశుఁ డద్భుతము
చొప్పడ దర్శన మిచ్చుపాటుఁ దా
మును తుది పాండునందనులు
మున్నగ స్వర్గము నెక్కునేటు నా
మునుపటిగాథ లన్నిటి క
మోఘపుమాటును సంస్తుతించెదన్. ౪

శా. కైలాసాద్రికిఁ బ్రాంతముల్ శుభమనః
కాసారసంక్రాంతమున్
లీలావర్తితసిద్ధసాధ్యగణని
ర్ణిద్రప్రభాక్రాంతమున్
ప్రాలేయ ప్రతిబింబితార్కకిరణ
ప్రాగల్భ్యభాస్వంతముల్
ఫాలాక్షార్చనశాంతముల్ సుహిమవం
తంబుల్ ప్రశంసించెదన్. ౫

సీ. ఆవంకఁ జూడ నేత్రానందకరము గౌ
రీశంకరాఖ్య మురీధ్రాగ్ర
మీచాయఁ జూడఁగా నెంతేని మానసం
బలరించు బదరీశు నద్రిసీమ
ఆచెంతఁ జూడ నాహా గోముఖం బది
జన్మసాఫల్యంబు సలుపుశృంగ
మీజాడఁ జూడ మేనెంతో గగుర్పాటుఁ
గల్గించు కేదారకమ్రసీమ
గీ. ఎన్నియని పేరుపేరున నెన్నఁగలము
స్వచ్ఛనీహారవర్ష సంఛన్నవిపుల
సురుచిరోన్నతశృంగసంశోభితంబు
వర్ణనాతీత మీ హిమవన్నగంబు.
సీ. ఇదె మాధవీలత గద, సౌరభము వెద
జల్లి ఘ్రాణము నుల్లసిల్లఁజేయు
ఇదె శిరీషాగము గద, కేసరంబుల
కన్నుల కమృతమై సున్నితమగు
ఇదె ప్రియాళుద్రువుగద, పుష్పవిస్ఫూర్తిఁ
జూడ నబ్బురమయి సొంపుఁగులుకు
ఇదె దేవదారువు గద, రసస్యందియై
కర్పూరసౌరభ కలితమగును
గీ. ఆటవికమైన జాజులు నలగులాబు
లల్లిబిల్లిగ నల్లిన మల్లెలాది

గలవు సంజీవనియు నందు కాంతినిండు
పండు సర్వంబు హిమమిట నిండియుండు. ౭.

సీ. పులిజాడ లివి కేసరులజాడ లివి సివం
గులజాడ లివి యడుగులను జూడ
ఏనుంగు లివి జలం బానంగ నేతెంచె
నివి యెలుంగులును పేరెనుము లివిగొ
కస్తురిమృగములు గల్గుచుండుటఁ జేసి
నిస్తులగంధంబు నెగడు నిచట
కుందేళులును గొమ్ముపందులు నియ్యవి
వందపందల లేళ్లమంద లివిగొ
గీ. యనుచుఁ బాంథుల సంభ్రమాత్యద్భుతముల
యందు మున్గంగఁ జేయుదు రిచట భిల్లు
లమలగంగాంబుకణపూర్ణ విమలహిమను
మారుతంబుల శ్రాంతివిదూరు లగుచు. ౮

సీ. ధాన్యసంపదలకుఁ దావులీ కొండలు
కొండ లీయవి † చూలు పండులీను
గంధకద్రవ్యంబు గల్గునీకొండలు
కొండ లీయవి ధాతుమండితములు
హైరికమదములు గల్గునీకొండలు
కొండ లీయవి ‡ చీడి కిందులగును

† చూలు = ఒక విధమగు పండు.

‡ చీడి = ఒక విధమగు దేవదారు చెట్టు.

భూర్జవృక్షంబులఁ బొల్చునీకొండలు
కొండ లీయవి రేగుపండు లిచ్చు
గీ. హిమము క్రిందను బచ్చిక లిచటఁగలవు
లవణ మిచ్చట దొరకు మేల్రాంకవముల
కివియె తావులు స్వర్ణంబు నిచట దొఱకు
నంద్రు తజ్ఞులు హిమవదహార్యమందు.
సీ. ఈ గంగగోముఖం బెనసి భాగీరథి
యనఁగ భర్గుజటాళి నరుగుదెంచు
నీగంగ కేదారశృంగంబునుండి మం
దాకినీనామంబునఁ బ్రవహించు
నీగంగ జాహ్నవి నాఁగ భోటా † నను
దేశంబునుండి యేతెంచువడిని
ఈగంగ బదరీవనేశ్వరు దర్శించి
యలకనంద యనంగ మలయుచుండు
గీ. ననుచు గంగను గలియుపాయల వచింత్రు
గంగ దయచేత మార్గంబు గలుగు నిచట
నంబరముఁ జుంబనము సేయునట్టిగిరుల
యందు నయ్యది లోఁతులోయల ఘటించు.
సీ. ఒకయెడ నాకాశ మొరయుచునుండు వే
ఱొకవంకఁ బాతాళ మొనరఁ దాఁకు
ఒకదెసఁ గటికిరాళ్లకుఁ దావలంబు వే
ఱొకవంకఁ బచ్చిక కునికిపట్టు

† భోటాను = టిబెట్టు దేశము.

ఒకచాయఁ గమ్మత్తావికిఁ దానకంబు వే
ఱొకజాడ శీతలోదకనిధాన
మొకయెడ పొదరిండులకు నివాసమును వే
ఱొకదెస పెనుమ్రాకులకును నెలవు
గీ. ఒక్కయెడ మంచుగడ్డల కిక్క సురభి
మందశీతలవాతసీమం బొకయెడ
నగుచు గంగాప్రవాహంబు ననుగమించు
పాంథసంసేవితము హిమవత్పథంబు. ౧౧
సీ. ఇదె వ్యాసగుహ యాతఁ డిందె సూత్రాకృతిఁ
దాల్చియుండునటండ్రు తజ్జ్ఞజనులు
ఇదె ముచికుందునిసదన మండ్రతనికి
నచ్యుతుం డిటనె ప్రత్యక్షమయ్యె
ఇదె జామదగ్న్యుని యిరవైనశృంగ మిం
దింకను నతఁడు వసించునండ్రు
ఇదె బదర్యాశ్రమ మిందె తపోవృత్తి
నుండిరి నారాయణుండు నరుఁడు
గీ. నిదియె కేదారమను శృంగ మిందు మతము
నలిపి తప మాచరించెను శంకరుండు
నింకను వేలును లక్షలు నిట్టితావు
లన్ని వివరించి తెలుప నా కలవియగునె. ౧౨
సీ. ఆతపంబును శీత మనెడు భేదము లేక
ఋషులు తపం బాచరింతు రిచట

ఆకలి తృష్ణయు నన్న వెఱుంగక
ఋషులు తపం బాచరింతు రిచట
ధ్యాతయు ధ్యేయంబు ననెడు భేదము లేక
ఋషులు తపం బాచరింతు రిచట
అహమును రాత్రియు నన్న వెఱుంగక
ఋషులు తపం బాచరింతు రిచట

గీ. శాశ్వతబ్రహ్మవృత్తిని జడులువోలె
నుందు రత్యద్భుతంబుగ యోగు లిచట
యక్షకిన్నరగంధర్వులాదిగాఁగ
దేవతల కిది విహరించుదివ్యభూమి.

సీ. గంగలోనుండియు వెంగలు లయి తరిం
పంగఁజాలని జంతువారమట్లు
కొలనిలోపలనుండి కలువలమధువును
గ్రోలనేరని భేకకులమువోలె
దేవాలయంబున సేవఁజేయుచును దో
సములను సల్పు నర్చకులభంగి
ముక్తులకడనుండి యుక్తపథంబు నా
సక్తిఁగోరని మూఢజనులభాతి

గీ. మణులవ్యాపారములఁ జేయు వణిజులవలె
నిధులకడనుండు రక్షకనిచయమట్లు
శ్రీమహేశుని శిరసునఁ బాములవలె
భిల్లు లీపుణ్యభూమి వర్తిల్లుచుంద్రు.

౨. గంగోత్తరలోయ

ఉ. పాలసముద్రమో యనఁగ
భాసిలు కౌముది నాఁగ దివ్యగం
గాలహరీమనోహరసు
కాంతివితానమనంగ నిర్మల
శ్రీల నొసంగు నీశ్వరు శ
రీరరుచిప్రకరంబునాఁగ ది
గ్జాలము నిండుకొన్న ఘన
సారము నాఁజను గోముఖంబటన్. ౧౫

ఉ. అంతటఁ జెన్నుమీరు ధవ
ళాకృతి చుట్టువెలుంగఁ గన్నుల
త్యంతము విభ్రమంబుఁ గొన
నల్లల భాస్కరుభానుసంఘముల్
వింతగ నాట్యమాడుచును
వేడుకఁజూప విచిత్రవర్ణముల్
మంతనమాడ మేఘతతి
మానితగోముఖశృంగ మొప్పెడిన్. ౧౬

ఉ. చల్లని గాలివీచు మఱి
చల్లఁదనంబున నీరు స్ఫాటి కా
త్యుల్లసదాకృతిం గనును
నల్లము జల్లను నుత్కటంబుగా

వెల్లువగాఁగ గోముఖ సు
విస్ఫుటకాంతు లనాదినుండియుం
బెల్లుగఁ బేరిగడ్డలయి
మించును మంచు తళ త్తళచ్ఛవిన్. ౧౭

ఉ. తెల్లని గోముఖం బమృత
దీధితులీనెడు రెండుశృంగముల్
పెల్లుగ నాకసంబు నగ
లించెడు లాగునఁ దోచుచుండ మే
నెల్లను భస్మలేపన స
మృద్ధతఁ దేజరిలంగ నూర్ధ్వబా
హూల్లసదాకృతిం దనరు
యోగియునాఁ దనరారుచుండెడున్. ౧౮

ఉ. ఇమ్మహి నెల్లలోకులు త
రింపగ వారల ఘోరపాప పం
కమ్ముఁ దొలంగఁజేయుటకుఁ
గా జలరూపముఁ దాల్చినట్టి గం
గమ్మను గోముఖంబు తన
యాననగహ్వరమందు వెల్వడన్
సమ్మతిఁజేయు దృశ్యమును
సారెకు భక్తినిగాంత్రు యాత్రికుల్. ౧౯

ఉ. అక్కడనే కృపాకలిత
యాచును లోకుల పాపసంచయం

బొక్కట రూపుమాపఁగ మ
హోద్ధతి వెల్వడి గంగ తీవ్రస
మ్యక్కలితార్భటిన్ గడు ర
యంబున నోంకృతి నిష్ఠురంబుగా
దిక్కులఁ బర్వఁజేసెడును
దేవత లబ్బురమంది చూడగన్. ౨౦

ఉ. కొండలఁ గొండలన్ దుముకుఁ
గొండలఁ గొన్నిటి గంగ లీలమైఁ
బిండియొనర్చి మార్గము న
భీప్సితభంగిని నల్పు గోడలం
దండలఁబోలెఁ గూల్చు ఝరి
యందునఁ గొన్ని మహీధ్రశృంగముల్
చండత నిండుయౌవనము
సంధిలకుండను శైశవంబునన్. ౨౧

ఉ. గంగను దాటఁగా వశము
గాదు నిరంతరదుస్సహార్భటీ
సంగతభంగసంఘము ల
సంఖ్యములై చెలరేగెదున్ దదీ
యాంగము సన్నమయ్యెను ర
ణాంగణ మధ్యమునందుఁజొచ్చు వీ
రాంగనఖడ్గమట్టులు భ
యానక మెవ్వరు బోదు రడ్డమై. ౨౨

ఉ. ఘోరవిషంబు వెల్వఱచు
క్రూరమహాహియొ దారుణంబుగాఁ
గోరలఁ జూపుఁ బెబ్బులియొ
ఘూర్ణిలు మత్తగజేంద్రమో మహా
పారతరంగసంతతులఁ
బర్వెడు సంద్రమొ కాళరాత్రియో
నా రయ మొప్పఁ గన్పడు న
నాదరమున్ వెలిఁబుచ్చువారికిన్. ౨౩

ఉ. వందనమున్ బొనర్చి బహు
భక్తిని మజ్జన మాడువారితో
మందమృదూక్తులన్ బలుకు
మంజులఘోషను గంగ పాపముల్
చెందవు మిమ్మటంచును వి
శేషముదం బొనగూర్చు నాకృతిన్
జిందులఁ ద్రొక్కుచుం బఱచు
శీఘ్రతరంబుగ గోముఖస్థలిన్. ౨౪

చ. ఇటువలెఁ గొంతదూర మతి
హృద్యముగాఁ బ్రవహించు గంగ త
త్తటములఁ బొల్చు భూర్జములు
తత్తరుకాండజ పత్రసంతతుల్
చటుకునఁ దీసి లేఖలను
సల్పెదు రందురు యక్షకన్యకల్.

పటుతరవృత్తి మంచుల
శుభస్థితిఁ గయ్యావి వృద్ధిఁ బొందెడున్. ౨౫

ఉ. వీనికిఁ దోడఁబుట్టువులు
వెల్వడు నీవల దేవదారువుల్
పూనిక మంచులందు పనిఁ
బూని సహించుచు శీతవాతనం
తానపరంపరల్ విమల
ధైర్యగుణప్రతిభా ప్రదర్శకా
మ్లానవిశాలశాఖల న
లంకృతిసేయు మహీధ్రశృంగముల్. ౨౬

ఉ. వుల్లలు కాగడా లగును
బొందుగ మ్రాఁకులు వంటకట్టెలా
భిల్లుల కాతఱుప్రసవ
విస్రుత కేసరముల్ హరిద్రమాఁ
బెల్లుఁగఁ జందనాగరుల
పేర్మిఁ దనర్చును వానిఖండముల్
చల్లనికవ్వడంబగు ర
సం; బుపకారులు దేవదారువుల్. ౨౭

ఉ. ఈవిధివచ్చి జాహ్నవి య
హీనమహాత్వవిభూతితోడఁ దా
నావనముల్ వడిన్ గడిచి
యంతటఁ జేరును నొక్కలోయఁ దీ

ర్థావళి కేఁగుమానవులు
దానిని గంగకు నాది యండ్రు, తా
రేవగ గోముఖంబునకు
నేఁగఁగఁజాలక యందు రీగతిన్. ౨౮

మ. ఇది గంగోత్తరయంచు జాహ్నవికి ని
ద్దే యుత్తరంబంచు ని
య్యది భాగీరథి తద్భగీరథున కా
త్మాకారముం జూపెఁ ద
ద్ధృది సందేహముఁ దీఱనంచు నిదియే
శ్రీగౌరికిన్ గుండమై
నదిగా! యంచు నపారభక్తియుతులై
యర్చింతు రీస్థానమున్. ౨౯

చ. ఇటఁ గలకాలమున్ నిలిచి
యెందఱు మౌనులు సిద్ధి నొందిరో
యిటఁ దపముం బొనర్చి మఱి
యెందఱు మున్ శ్రుతులన్ గ్రహించిరో
యిట నిరతిన్ వసించి ఋషు
లెందఱు మహేశునిఁ గాంచఁ గల్గిరో
యెటుల వచింప శక్యమగు
నీమహనీయపదప్రభావమున్. 30

చ. వినినను దత్ప్రభావములు
వీనులవిందగు శాంతి నిచ్చుచున్

మననముఁ జేసినన్ మన ను
    నుందసుఖాంబుధి నీఁదులాడెడుం
గనిన వనూనసమ్మదము
    గల్గి ముదశ్రులు జాలువాఱు నం
దనిశనివాసులౌ ఋషుల
    యాత్మల కెంతటి హర్షమోఁగదా! 3౧

చ. సనకసనందనాదిముని
    చంద్రులకాలమునుండి యిచ్చటన్
వినుతవసిష్ఠగౌతమము
    నిప్రవరాదుల నాఁటినుండియున్
మిసుమిసనేక మౌనటుల
    మీఁఱి వెలుంగు తపస్సు తేజమే
యనయము సూక్ష్మరీతిగ న
    నంతసుఖం బిడు స్పందనం బగున్. 3౨

3. బోధిగుహాబాహ్యము.

క. ఈవిమలంబగు లోయను
దా వెలయును నొక్కగుహ యుదారుఁడు విలస
ద్భావుఁ డొకజ్ఞాని దానికిఁ
గావించెను బోధినామకరణముఁ బ్రీతిన్. 33

ఉ. గంగయు బోధిసంజ్ఞగల
కందరపుందరి సంచరించునా
మంగళశీల స్వాగత మ
మందసమాదగవృత్తి నిచ్చు; డా
యంగను నెల్లవర్ణముల
కంతియెగాక సమస్తజాతులన్
రంగుగఁ జూచు నొక్కగతి
రమ్యముగాఁ బ్రణవంబుఁ బల్కుచున్. 38

ఉ. భిక్షు లభించు మానిగణ
విశ్రుతసంతతికెల్ల గంగ కి
ర్పక్షములందుఁ బల్లెలను
భక్తి మహాత్తరమై రహింపఁ దా
మక్షయరీతి షడ్రసస
మంచితభోజన మంగనామణుల్
మోక్షముఁ గోరి పెట్టెదరు
మ్రొగఁగఁ గంకణముల్ కరద్వయిన్. 39

శా. ప్రాతఃకాలమునన్ హిమాద్రిశిఖర
ప్రాంతాతిశీతంబులౌ
వాతంబుల్ మెలమెల్లవీచుఁ దరువుల్
వర్ధిల్ల గంగాకణ
వ్రాతంబుల్ గొనివచ్చి యావిరు లటన్
వాసించు సాధూత్తముల్

ప్రాతఃస్నానము లోంహ రా హరహరా
రావంబులన్ జేయఁగన్. 3౬

ఉ. వాయువుచేతనే శుచిత
వర్ధిలుచుండఁగ స్నాన మేల వే
ఱే యని కొంద ఱంద్రు యతు
లిచ్చట సర్వమలాపహంబు భ
ద్రాయితమౌవిభూతికిని
దక్కువ యన్ని యటంద్రు కొంద ఱా
హా; యిఁక బ్రహ్మభూతులకు
నక్కఱయుండునె యెట్టి స్నానమున్. 3౭

శా. మధ్యాహ్నంబున నెండయుం జలియు స
మ్యగ్గ్లిల మిశ్రంబులై,
సుధ్యానంబున బ్రహ్మతేజమును ద
త్సూక్ష్మంపువ్యక్తిత్వమున్
మిథ్యాచింతలు మానుపట్టునను స
మ్మేళంబు లౌనట్టివై
సుధ్యానందకరంబులౌ నెపుడు న
చ్చో హైమశైలంబునన్. 3౮

శా. సాయంకాలమునందుఁ బయిపయిని భా
స్వద్భానువుల్ పర్వి యా
త్రీయచ్ఛాయలఁ జిత్రవర్ణపటముల్
దీపింపఁగాఁ జేయుఁ బ్రా

తేయోర్వ్యధరశృంగమేఘతతిఁ ద
ల్లీలాత్తవర్ణంబులన్
మాయఁజల్పు విచిత్రరూపములు బ్ర
హ్మాం బిట్టులే యున్నటుల్. ౩౯

ఉ. రాత్రులయందు వ్యాఘ్రనిక
రంబులు సింహము లొక్కపెట్టునన్
గోత్రవిభేదకంబుగ న
కుంఠితగర్జలు సల్పుచున్న నే
యాత్రములేక బోధిగుహా
ప్రాంతము లొప్పఁ బ్రశాంతవృత్తిమై
దత్రిగుణస్వభావములు
దాకని యోగుల యాత్మలుంబలెన్. ౪౦

సీ. మింటికై యెగసిన మేఘసంఘాతంబు
పుణ్యవితానంబు బోధిగుహకు
అడుగునఁ గన్పట్టు నంబుదవ్రాతంబు
ముఖ్యసోపానంబు బోధిగుహకు
గాలి, ద్వారమునొద్దఁ గదలు మేఘావళి
పొలుపారు పందెఱ బోధిగుహకు
శిరమునఁ గనుపట్టు శరదంబు లభిషేక
పూర్ణకుంభంబులు బోధిగుహకు

గీ. హిమము వర్షించు మేఘసంఘము సుపుష్ప
చయ సమర్చనసేయు పూజరిగణంబు

గాఁగఁ దాపసులకు బోధికందరంబు
సంతతానందదాయియై వింతఁ గొలుపు. ౪౧

సీ. ఎంతటిపుణ్యంబు నెట్లు చేసెనొ బోధి
గుహకు నాధార మీకొండ యయ్యె
ఎంతటిసుకృతంబు నెఱిఁగి చేసెనొ బోధి
గుహ కీతరుల్ బంధుకూటమయ్యె
ఎంతటిశుభకార్య మెట్లు చేసెనొ బోధి
గుహకు నీర్ఝరి యనుంగుఁజెలి యయ్యె
ఎంతటితపము మున్నెట్లు చేసెనొ బోధి
గుహ కీస్థలము జనిక్షోణి యయ్యె

గీ. ఎంతటియదృష్టమో బోధిప్రాంతమందు
సంచరించెను నీజంతుసముదయంబు
నేమి చెప్పంగవలె యాయదృష్ట మంద్రు
భువనభూషణమును జేరి బోధిగుహను. ౪౨

చ. కపిలలుగోవు లచ్చటను
గానఁగవచ్చును మందమందలై
యపరిమితానురాగమున
సంతటఁ గ్రేఁవుల నాకికొంచుఁ జే
పు పొదుగులన్ స్రవింపగను
బొంగుచు నమ్మలు కామధేనువే
కృపనిట సిన్నిరూపులు ధ
రించి చరించెను నట్లు దోఁపఁగన్. ౪౩

ఉ. పేశలమైనరోమములు
పృథ్విని దాఁకఁగ లేళ్లమాదిరిన్
లేశము శ్రాంతిలేక యవ
లీల గిరీంద్రము లెక్కు మేషముల్
పాశఁపుప్రేవ్లు గాంచ కవి
బర్వుల మోయును గొండదారులం
గ్లేశముఁ జెందు నెండలకు
క్షీరము లిచ్చును గోవులుంబలెన్. ౮౮

చ. ప్రకృతియె బంధు విచ్చుటను
బల్కినఁ బల్కక యున్నగాని యా
ప్రకృతియె మోదదాయకము
భావమునం దెటులున్న గాని త
త్ప్రకృతినిమగ్నులై తుదిని
ప్రాకృతవృత్తిని దాఁటి సాధకుల్
ప్రకృతివిహీనవస్తువయి
భాసిలుచుందురు తత్వవేత్తలై. ౮౯

ఉ. బ్రహ్మమయంబు లాట లిట
బ్రహ్మమయంబులు పాట లీయెడన్
బ్రహ్మమయంబు కార్యములు
బ్రహ్మమయంబులు భావసంపదల్
బ్రహ్మమయంబు వృత్తు లిట
బ్రహ్మమయంబులు సర్వసంగముల్

బ్రహ్మమయుల్ మహామహులు
బ్రహ్మవిలీనత నందు రిచ్చటన్. ౪౬
శా. ఏనాఁ డిచ్చటి కేఁగుదెంచి గుహఁ దా
నీక్షించె బ్రహ్మర్షి యా
జ్ఞానానందమహాత్ముఁ డీగుహకు నే
నాఁ డుంచె బోధ్యాహ్వయం
బేనాఁ డిచ్చటఁ దన్మునీశ్వరుఁడు వ
ర్తించెన్ బరంబ్రహ్మమై
యానాఁడే చరితార్థ యయ్యె గుహ య
త్యంతంబు పూజార్హమై. ౪౭
శా. ఏసంకల్పముచేతఁ జేసెను తపం
బేకోరికల్ లేనివాఁ
డేనద్విగ్రహ మర్చఁ జేసె నతఁ డెం
దేరూపమున్ లేనివాఁ
డేసమ్యగ్గుణవృత్తి నుండె గుహ నెం
తే నిర్గుణుండైనవాఁ
డేసన్మోక్షము నాశ్రయించెనో యతం
డే మోక్షమై యుండియున్. ౪౮
ఉ. ఏ లనుమాన మేన వచి
యింతును గల్గినమాట గట్టిగాఁ
జాలఁ దరింప లోకములు
జ్ఞానమునన్ బరమర్షి నిర్మల

శ్రీలఁ దనర్చు రూపమునఁ
జె ్వగుబోధిగుహాంతరంబు శ్రీ
యా:యమై యెసఁగఁ గరు
ణాకృతి నిచ్చెను "బూర్ణసూత్రముల్." ౪౯

ఉ. ఆతనిస్వచ్ఛకీర్తులయి
యంతటఁ జిమ్ముచుఁ గష్టవాసనల్
శ్రీ తనరన్ దనర్చు బహు
రీతుల నొప్పెడు మల్లెపూలు బ్ర
స్ఫీతమనోహరాకృతుల
విశ్రుతమాధురిఁ జాటుచుండు వి
ఖ్యాతఫలావళుల్ బుషివ్రా
దంతరసాధుమనోజ్ఞభావమున్. ౫౦

ర బోధిగుహావరణము.

క. రెండు వనజ్యోత్స్నలు కా
వుండును ద్వారంబుచెంత నూర్జితవృత్తిన్
నిండువికాసముతోడను
మండనములు గుహకు నగుచు మానితవృత్తిన్. ౫౧
నిండుచీఁకటిరేల నీరెండులతలు
వెన్నెలలుగాయు నట్టులు వెలుఁగుచుండ

మెండుకొను ప్రేమ నీగుహ యందుఁ జేరి
దండిగా నాడుచుండును గండుపులులు. ౫౨

ఆ. వె. సింగ మెలుఁగు లేడి సివ్వంగి తోడేలు
నెమలి పాము పిల్లి నిత్య మిన్ని
మృగము లిటకు వచ్చి యెలమి యోగీశ్వరుం
డుంచు కరకమందు నుదక మాను. ౫౩

క. సందెలరాగం బెనయుట
సిందూర ప్రభలఁ గలుగఁ జేయఁగ జ్యోత్స్నల్
పొందిక గంధర్వాదులు
డెందంబుల నలరుచున్ నటించెద రచటన్. ౫౪

శా. అక్షుల్ దన్పెడు భూషణావళులతో
హారిస్వరూపంబుతో
నక్షీణాగురుధూపవాసనలతో
నవ్యాహతభ్రూలతా
విక్షేపంబుల తోడుతన్ మకరికా
విఖ్యాతపత్రాళితో
యక్షస్త్రీ లట సంచరింత్రు ప్రియభ
ర్త్రాసక్తచిత్తంబులన్. ౫౫

క. జంటలుగా గుహ్యకు లా
వెంటను గింపురుషు లిట్లు వేలుపు లెల్లన్
మంటిమి జన్మము ధన్యము
గంటిమి బోధిగుహ యటంచుఁ గావింత్రు నతుల్. ౫౬

ఉ. బోధిగుహామహత్త్వమొ ను
బోధవిశారదుఁడైన తత్తపో
నాథుమహత్త్వమో యిది య
నంతవికాస మొనంగు నోషధీ
సాధుమహత్త్వమో ప్రణవ
శబ్దదగాంగమహత్త్వ మొక్కొ వి
ద్యాధరసిద్ధసాధ్యసక
లామరసంఘ మిటఁ జరించెడున్. ౫౭

సీ. మేను మేనునఁ జేర్చి మృదువుగా నిమురుచు
నాదరించెడునట్లు లప్పు డప్పుడు
చెవిఁజేరి నిక్క నచ్చెరువుగా గుహ్యంబుఁ
జెప్పి రంజించున ట్లొప్పు చోకటఁ
జెక్కిలిఁ దాకును జేరి ముద్దాడి స్వ
ప్రేమంబుఁ దివిరి చూపించునట్లు
శీర్షంబుఁ దాకును జినుకుచు హిమకణా
వలి నభిషేకంబు సలుపునట్లు

గీ. చిక్కుఁ బదముల భక్తిని మ్రొక్కునట్లు
మించు దీవియ లట్టులు మెఱయు జ్యోత్స్న
లామహాయోగి చనుదెంచి యాదరించి
చెంతఁ గూర్చున్నవేళ నత్యంతరక్తి. ౫౮

మ. చిరుచేమంతులు మోములఁ హిమకణ
శ్రీమోదబాష్పంబు ల

బ్బురమై వర్వఁగ హేమకాంతు లడరన్
బుష్పాళులన్ విచ్చి సా
దరపుంజూపులఁజూచి పుష్పాదుల గం
ధంబుల్ వెదంజల్లు చి
ట్లురుదా స్వాగత మిచ్చు బోధిగుహ డా
యన్ వచ్చు సిద్ధాళికిన్. ౫౯

చ. దమనము లెల్ల వేళల ము
దంబునఁ బోలెను దావిఁ దాపసో
త్తమునకు ఘ్రాణతర్పణము
దా నొనరించుచునుండ నాత్మమో
దము గనుచుండుఁగాని యువి
తాళదు కందునోయంచు హింససే
యమియె వ్రతంబుగాదె పర
మార్థవిదుండగు యోగిమాళికిన్. ౬౦

ఉ. కాలికిఁ గ్రిందుగా నెనఁగు
గడ్డిని జూడక త్రొక్కి యయ్యయో
కాలవశంబుగా నిటులు
గల్గెను హింస యటంచు దత్తృణం
బుల్ లలితంబుగా సరిది
పోయెదు వారలు మూఢచిత్త మ
ర్త్యాళియుఁబోలెఁ బూజ కని
యారడిఁ బుష్పములన్ గ్రసింతురే. ౬౧

ఉ. చెట్టునఁ బూవు చక్కఁ విక
సింపగ మానన మంతనిండు నా
చెట్టునకున్ సుఖం బగును
జెన్కని చో నవె రాలిపోయెడున్
జెట్టుతనంబునన్ జనులు
చెట్టులయంగము కన్నులార క ను
న్నట్టాలు చూడలేక పువు
లక్కట పొట్టను బెట్టికొంద్రుగా ౬౨

గీ. ఓమహారాజ కనుగొను మోము పఱపు
లివ్వి శయనింపు మని యటఁ దృణము పెరుగు
ఋషులశయ్యకుఁ గొనవచ్చు నెండుగడ్డి
పచ్చగడ్డినిగని ముదంపడఁగవలయు ౬౩

ఉ. ఆవరణప్రదేశ మిటు
లద్భుతమయ్యెడురీతి వృక్షసం
భావితదివ్యనందనము
భాతి విరాజిలు నీతిబాధలున్
గావిట యోగికిన్ జెలిమి
కాంద్రను దగ్గఱబంధువర్గమై
యావిమలంపుభూజములె
యాయనకున్ గలిగించు మోదమున్. ౬౪

౫. బోధిగుహాభ్యంతరము

గీ. బోధిగుహా, లోనఁ దక్కువపొడవు ; దాని
యెత్తు కొంచెము ; నిలుచుండ నిమ్ముగాదు
ఐహికసుఖార్థిభోగుల కద్ది తగదు
బాగు పద్మాసనస్థులౌ యోగులకును. ౬౫

చ. గుహాయన నేమొ భావమునఁ
గొందఱు తక్కువగాఁ దలంతు రా
గుహాలను స్వేచ్ఛమై మసలు
కొంటకు నిష్టవిహారలీల ల
న్వహము నొనర్చుకొంటకు న
నర్హమటంచని యెత్తు రక్కటా
మహితవివేక మిట్లనెడు
మానవకోటికి నెప్డు గల్గునో. ౬౬

క. గునకర్థ మంధకారం
బును "హా" యన నాశకంబు పొందుట నీరెం
డును నంధకారనాశక
మని తోచుంగా గుహాపదార్థం బరయన్. ౬౭

చ. మహి ననుచుంద్రు కొందఱిటు
మానుసలమంచును ముక్కు మూయుచున్
గుహాలను సోమరుల్ గలరు
కొంచక లోకులనింద సేయుచున్

విహితములైన కార్యముల
వీడుచునంచును నంతెకాని త
న్మహిమముఁ దత్త్వముఁ గన న
మర్థులుగా రటువల్కు మానవుల్. ౧౮

ఉ. కర్మమె గొప్ప దండ్రు తమ
కర్మముచేతనె బ్రహ్మమందు స
న్నిర్మలవృత్తిమైఁ గలయ
నేర్తు మటందురు జ్ఞానయుక్తిన్
గర్మమె చేయువారమని
కాఱులుఁ బల్కుదు రైనగాని త
న్మర్మ మెఱుంగ కూరకయె
మానులు చేరుదురా? గుహాస్థలిన్. ౧౯

ఉ. తత్త్వ మనంగ నేమొ నర
తత్త్వము లుండునో యెన్నిరూపులన్
దత్త్వ మెఱుంగ నేఁగదగు
ధర్మపథంబులు నెవ్వియో యెటుల్
తత్త్వము వేదశాస్త్రములఁ
దజ్ఞులు తెల్పిరో కానకుండ దు
స్తత్త్వము లన్యధర్మముల
సంగతిమై వచియింత్రు దుర్మతుల్. ౨౦

మ. భయమున్ గూర్చెడు నన్యధర్మముల కే
ప్రాధాన్యముఁ జూపు చ

ధ్యయనంబున్ బోసరించి స్వీయ మగుచు
స్థైర్యంబు పుష్టంబుగా
నయ మొప్పన్ జగనేసన్నట్టి ప్రజ్ఞ కాజ్ఞా
నంబె ప్రజ్ఞాపహో
మయమై వర్తిలు కొండికిం జెమను రా
మస్త్ర్యల్ మహావిష్టులై. ౨౦

ఉ. వ్యాసశుకాదిసన్మునుల
వర్ణనె భారతీముఖ్యకావ్యముల్
భాసిలె లోకమందు మును
వాల్మీకి యట్టిండె గాండె లోకసం
త్రాసకబహ్వసర్థములం
దప్పక మాన్పరె కుంభజాదు లా
వాసము లాగుహాళిగద ;
వారికి లోపము సంభవించెనే ? ౨౧

ఉ. స్వార్థపరుల్ సగర్వులు వి
శంకతఁ బల్కుదు రల్పవాక్యముల్
వ్యర్థులు లోకు లాగతిని
వాదము సేయుదు రల్పబుద్ధి మో
హార్థవివేకవంతులు స
మర్థులు తాపసు లేడ నల్పభా
వార్థవిలోలు లజ్ఞులగు
నట్టిరువీరలు నేఁడ నెన్నఁగన్. 23

ఉ. ఆదియనంతమై విమల
మై యఖిలాస్పదమై యవాచ్యమై
మోదనుహూపమై గుణవి
ముక్తమునై నిగతప్రదీప్తమై
భేదవిహీనమై యఖిల
విద్య కవిద్యకు మూలహేతువై
వాదవిదూరమై వెలుఁగు
బ్రహ్మ మఖండచిదాత్మభాసమై. ౨౮

శా. కా దవ్యక్తము నామహత్తయిననుం
గా దద్దహంకారమున్
గా దాబ్రహ్మము బుద్ధియుఁగా మనమునున్
గా; దద్ది చిత్తంబునున్
గా; దేలీలను బంచసంఖ్యగల త
న్మాత్రల్ మహాభూతముల్
గా; దానిర్మల మాదశేంద్రియములున్
గా; దన్య మన్నింటికిన్. ౨౯

ఉ. నాస్తియటంచుఁ బల్కుటకు
నయ్యది సాధ్యము గాద యేరికిన్
నాస్తియటందు రెవ్వరటు
లాడెదు నాత్మ యొకండు లేనిచో
నాస్తియనంగ నెట్టులగు
నాత్మవిఘాతముగాదె స్వాస్తితః

నాస్తియటంబ, తత్పర మ
నంతసుగా స్థిరవృత్తి నిల్పదే. ౨౧

ఉ రజ్జున సర్పభావమును
రాజితభావము శుక్తి నెట్టు ల
ట్లిజ్జగమెల్ల భాసిలెడు
నేర్పడి బ్రహ్మమునం దవిద్యచేన్
సజ్జను లాయవిద్యయను
సంతమసంబును జ్ఞానదీప్తిచే
సజ్జనసేయ బ్రహ్మము స
ముజ్జ్వల తేజమునన్ గనంబడున్. ౨౨

ఉ మాయను జన్మమృత్యుయుత
మర్త్యశరీరము గాంచి యంతటన్
మాయం దరింపలేక భవ
మగ్నులు సంతతదుఃఖపూరితుల్
మాయను భ్రాంతిసంయుతులు
మాంసమయమున్ గృశియింత్రు మూఢులీ
హేయవిమోహసంసృతి దు
రేషణముల్ కడుబాధ సేయఁగన్. ౨౩

ఉ. ఈభవవార్ధి నెల్లపుడు
నెందఱో మున్గుచు నున్నవారలై
యీభయదస్థితిన్ గనియు
హీనులు జీవితకాలమెల్ల మా

కేభయ మూవపిల్లదని
మెంచుచు వర్తిలుచుందు రిల్లె యూ
హో! భవపాశబద్ధహృద
యస్థితు లక్కట! యిట్టివేగదా. ౭౯

ఉ. నాలుగురీతులన్ జనము
నన్గల తత్వము తద్గుణాలచే
గ్రాలును వేలు వేలుగను
కర్మము ధ్యానము జ్ఞానభక్తులై
కాలము దేశమున్ గని య
ఖండితవృత్తి సమర్థ సాధనం
బోలి నొనర్చు మానవుల
కున్నతపుంగతి నొందగా నగున్. ౮౦

ఉ. ఎల్లర కొక్కతత్వమును
నేకమె యోగమునంట కల్లయా
నుల్లమునన్ నిజార్థమగు
యోగముఁ బూనక యుండునట్టి వా
రెల్లరు గమ్యమున్ గనక
యే, పెడత్రోవనఁ బోవుపాంథులై,
పొల్లుగ నెన్నొజన్మములఁ
బూని వృథాశ్రము లొందురేగదా. ౮౧

మ. యమమున్ నీమము నాసనంబు మఱి ప్రా
ణాయామమున్ ధ్యాన ము

ద్యమ మొప్పన్ ధరియించి ధారణము ప్ర
త్యాహారమున్ గూడగన్
విమలంబైన సమాధినుండ గుహాతే
విశ్వంబునం దర్హముల్
భ్రమ నిండ్లన్ సలుపంగ యోగముల నా
పత్తుల్ ఘటిల్లున్ జుమా. ౧౨

ఉ. వృత్తుల నన్నిఁటిన్ దఱిమి
రిత్తమనంబును గూడఁ బాసి య
త్యుత్తమరీతి న స్థితను
నూర్జితవృత్తిఁ ద్యజించి యద్వయా
యత్తముఁ జేసి యాత్మఁ గడు
నబ్బురమౌనటు బ్రహ్మ తానయై
యుత్తముఁడైన యోగి వెలుఁ
గొందెను నల్పు లటుండ నేర్తురే. ౧౩

ఉ. ఏము తరింపఁగాఁ దలతు
మిందుల నుండఁగఁ జాలమంచు ని
ష్కామతమై ముముక్షు లగు
సత్పురుషాళికిఁ దత్వనిర్ణయం
బౌ మహితాత్ము లాదిమును
లద్భుతశక్తిని వేదరూపతన్
బ్రేమను సల్పి రీవిధము
వేమఱు బోధకుచే నెఱుంగనా. ౧౪

ఉ. తుచ్ఛసుఖంబులన్ దొఱఁగి
తూర్ణముగా నిలువీడి బంధముల్
స్వేచ్ఛను ద్రెంచి యోగమున
నీప్సితసాధనమున్ బొనర్పఁగా
నిచ్ఛగలట్టిమానవుల
కిద్ధర నద్రిగుహాళి శ్రేష్ఠమౌ
స్వచ్ఛనివాసముల్ మిగుల
సాహస మాగుహానింద సేయుటల్. ౭౫

శా. ఈసంసారపుబాధతోడ గృహమం
దేయుండి ముక్త్యర్థమై
దీనంబైనను జేయు దుర్ఘటము త
ద్విస్పష్టమౌ ఛిద్రముల్
కానంతల్ గనుదోచి వృద్ధిఁ గనుచున్
గారించు డెందంబు నెం
తో సంతోషము భావశాంతి గుహలం
దుఁ గల్గు నేకాంతతన్. ౭౬

ఉ. కంచె గలట్టిమొక్కకును
గల్గునుసేమ మదుండ దేనియుఁ
గొంచిమమేని రూపము మి
గుల్ గనపుండను మేయు జంతువుల్
మంచి గుహానివాస మొక
మర్త్యునియున్నతజీవనంబుకై

యంచితలక్షణంబు విష
యావళి బారికిఁ దప్పుకొంటకున్. ౮౭

ఉ. కావున నేకతంబున న
కారణభక్తిని నిశ్చలంబుగాఁ
బోవిశి లోకముల్ గుహాకుఁ
బోయినవారిని నింద సేయగాఁ
బోవు టనర్థమే యగును
బుణ్యతమంబగు మాతృభూమియం
దావిధమైన యోగమున
సద్భుతశక్తులు భారతప్రజల్. ౮౮

మ. ఒకసంకల్పముతోడ నుండి జగముం
దోంకారంభాపంబుతో
సకలంబుల్ గనఁగల్గు లోకముల క
ష్టంబుల్ స్వతేజంబునన్
వికలంబుల్ గ నొనర్చు నేమ మిఁకఁ ద
ద్విఖ్యాతసద్వృత్తిచే
సకలంకుం డగుయోగిపర్యఁడు మహా
సంబాత్మకుం డల్పుఁడే. ౮౯

చ. గురువరుఁ డిచ్చు నావరము
గోప్యమహాత్తరలక్ష్యభావమున్
గురుతుగ నొక్కచక్రమునఁ
గూర్చి యచంచలభక్తియుక్తుఁడై

యరుదగు శక్తికుండలిని
యద్భుతరీతి సహస్రపత్రమం
దు, రహిఁ వెలుఁగఁగా నఘవి
దూరుఁడు తాపసి యుండుఁ బద్మహాన్. ౯౦

గీ. బోధిగుహ పుణ్యగుహయయి పొదలి యోగి
పుంగవాళికి నావాసముగఁ దనర్చి,
విశ్వమోక్షార్థకల్యాణవిభవమునకుఁ
గారణం బగు నాచంద్రతారకముగ. ౯౧

మానవోదంతము *

సీ. శ్రీవత్సలాంఛనాశ్రితరక్షకుండు స
కలచరాచరవిశ్వకారణుండు
పరమాత్ముఁ డుత్కటప్రళయపాథోధిని
వటపత్రశాయియై బాలలీల
కుడిపదాంగుష్ఠంబుఁ గుడుచుకొనుచు నుండ
నబ్బాలు నాభితోయజమునందు
జనియించి శారదాసహితుఁడై విధి వేద
మంత్రరాజములఁ జిన్మయునిఁ బొగడి
గీ. దేవ! భవదీయ మైన యాదేశములను
దివ్యసంకల్ప! ఘటియింతుఁ దెల్పు మన ని
ఖలచరాచరరూపసంకీర్ణ జగము
సృష్టి సేయంగఁ బరుఁ డాజ్ఞ నేసి నంత. ౧
సీ. మొదలఁ బ్రళయమహాంబుధుల నింకించి త
ద్బ్రహ్మాండభాండంబు బయలు వఱిచి
మిన్ను పల్లంబులు మేరలు తెలియఁ జే
సి గిరుల నదుల విశేషముగను

---

* ఇందు నన్నయభట్టారకనియతిప్రాసనియమముల ననుసరించి పదునాలువిధము లగుసీసపద్యములు గలవు.

నిర్మించి తరులతానివహంబుతో మృగ
పక్షికీటంబు లపారజాతు
లగునట్లుఁ గల్పించి యఖిలసురాసుర
యక్షగంధర్వాద్యనంతసృష్టి
ఆ. యందు మనుజలోక మనుచు చాతుర్వర్ణ్యలి
సహితముగను గూర్చి విహితవృత్తి
నాల్గుపదులయేండ్లు నరులకు నాయువుఁ
గలుగు నట్లు చేసె నలువ నియతి.
సీ. మానవుల్ విజ్ఞానమానధనుల్ నిరం
తరదుఃఖమున మున్గి తమమనముల
నాలోచనంబు లత్యంతంబు సేసి రి
య్యది యేమికర్మ మియ్యాఁడు మనకు
నల్వ దేండ్లాయు వనాలోచితముగఁ జే
సెను మృగవిహగాదిజీవులకును
నెక్కు డాయువు నిచ్చె నిది యేటి యన్యాయ
మకట! యిర్వది యేఁడు లరుగు నిద్ర
తే. పరుగు శిశుతను పదియుఁ బదరుగు ముదిమి
భోగభాగ్యంబు లేక నేడ పుణ్య మేడ
విద్దియలు నేడ ముచ్చటల్ పెద్దు లేడ
మోస మయ్యెను మనకు మోమోట మేల.
సీ. వేదవేదాంగాదివిద్దియ లెట్టులు
వేదాంతసారసంవిత్తి యెట్లు

భావజభవభోగబంధసౌఖ్యం బెట్లు
పుత్త్రికాపుత్త్రసమ్మోద మెట్లు
యజనాదిసత్కర్మ లాచరించుట యెట్లు
సంసారముఁ దరింపఁ జాలు టెట్లు
వభలు సిద్ధాంతముల్ సరసకావ్యము లెట్లు
ఒహులౌకికల్యాణసంపద లవెట్లు
ఆ. మఱియు యోగవిద్య నెఱుఁగుట యెట్టులు
వసనివాసమునను మనుట యెట్లు
పరమయోగ్యమైన నరజీవనంబు ని
ష్ఫలత నొందె నకట! నలువదియతి. ౪
సీ. కష్ట మియ్యది యని గాసిలి జనములు
నవసి యారటమొంది వివశు లగుచుఁ
దూలుచుఁ బొక్కుచు దుఃఖించి చిక్కుచుఁ
బొగులుచు వందురి నగ మగుచును
నశ్రుపూరంబుల నంశుకవ్రాతంబు
తడియఁగఁ జెవులును గడియలు బడ
బ్రహ్మఁ జేరఁగఁ బోయి ప్రాఁబల్కులను వాని
నతిమనోహరముగా స్తుతి యొనర్చి
తే. మెచ్చఁ జేసియు దేవ! యమేయగుణుఁడ!
వంత గలిగెను నలువదివత్సరంబు
లల్ప మగునాయు విచ్చుట నకట! మమ్ముఁ
గావు పూర్ణాయువు నొసంగి కమలగర్భ! ౫

సీ. విధి యాలకించి యెవ్విధి వీరిఁ దృప్తుల
గావింతు వీకలు భావిసృష్టి
కాధారభూతు లకారణంబుగ వీరిఁ
ద్రోసిపుచ్చుట చాలదోస మనుచుఁ
జింతించి, యొండుఁడు శీఘ్రంబ మీకోర్కెఁ
దీర్తును దృప్తిని గూర్తు మీకు
నాసృష్టియం దగ్రనందనుల్ మీరలు
మిమ్ముఁ గాదన నాకు సమ్మతంబె
ఆ. యనుచు వాయసముల నప్పుడ రప్పించి
గారవించి సుఖులె మీర లనుచు
క్షేమ మరసి వాని చెవిలోన బుజ్జవం
బొప్ప నరులఁ గూర్చి చెప్పఁ దొడఁగె.
సీ. వినుఁడు వాయసము లవితథవృత్తిని నేను
సృష్టిఁ జేసితి నందు శిష్టులైన
మానవు లరయ ననూనసత్వాంచితుల్
నలువదేం డ్లాయువులనఁ దృప్తి
నందక వర్షంబు లధిక మర్థింప మి
మ్మిందు రావించితి ముందు వేయి
వత్సరంబుల మీరు వలచిన ట్లిచ్చితి
నం దిర్వదేం డ్లనువంద మీర
తే. లిందు వీరికి దయను వే ఱొండుమాట
లాడఁ జన దిష్ఠదేమని యందు రేని

వేయిహాయనములు మీకుఁ గాయుష్మాత్ర
కష్ట; మం దిర్వ దఱిగినఁ గాదె మేలు. ౭

సీ. వెనుకటికల్పంబు విలసిల్లి నప్పుడు
పాపభూయిష్ఠానుతాపరహిత
జీవనంబులచే విశేషమా ప్రారబ్ధ
మనుభవింపఁగ నిట్టి మనుగడకును
దావల మైతిరి ధర నొక్క కష్టంపు
దినము తోఁచును వేయి దినము లట్లు
సుఖజీవనం బైనచో యుగం బైన త
త్క్షణము తోఁగెడు నొక్కక్షణము వోలె
ఆ. కనుకఁ జింతవీడి ఘనమని యెంచక
యీయు వలయు నన్న నాయనములు
సమ్మతించి యొకవరమ్మును బ్రార్థించి
ధాత తోడ ననె వినీతవృత్తి. ౮

సీ. దేవదేవ! వినుము నీవ సర్వాత్ముండ
వీవుఁ బల్కినయట్టు లిత్తు మిర్వ
దేండ్ల, నరుల్ నల్వదేండ్లు నిండినవెన్క
మా యాయువునుబూని మనినయప్డు
మాలక్షణంబులఁ బోలి చరించెదు
నట్టులు సేయు, మా కంతె చాలు
నని యేగ, మనుజులకును వాయసంబుల
యాయువు నిర్వదేండ్లవిహతముగ

గీ. నిచ్చి తోడనె చత్వార మిచ్చి యిట్టు
నట్టుఁ జూచుట బెదరుచూ వస్యరీతి
హీనదృష్టియు గౌరవహీనవృత్తి
కాయశోషణాదికములు గలుగఁ జేసె.

సీ. మోదంబుతోడను ఖేదంబుఁ బెనఁగొన
మానవుల్ ధాత సన్మానమునకు
మెచ్చియు మెచ్చక యిచ్చవచ్చినరీతి
గుసగుసల్ వోయిరి కొంద అందు
మన కర్వ దేడులే ఘనమని యిచ్చె నీ
యర్వది యేమూల కగును జూడ
నడుగుఁ డింకను బ్రహ్మ, నడుగక పోయిన
నమ్మయుఁ బెట్టదం చనెడి మాట

ఆ. వినరె మీర లసిన వినుతించి యెల్ల రో
యనఘ! చాల దాయువని వచింపఁ
గోపపడక తీర్పఁ గోరె నాతఁడు వాంఛ
నోపినంతపట్టు శాప మిడక. ౧౦

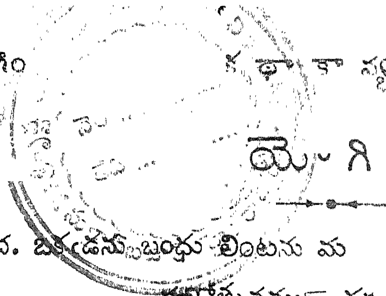
సీ. కానలోపల నొక్క కోనలో నున్నట్టి
ఘనతరోలూకసంఘంబుఁ బిలిచి
మానవుల్ గోరినదాని నెఱింగించి
కాకు లిచ్చిన యీఁగి క్రమముఁ దెలిపి
వేయేండ్లయాయువు గా యొసంగితిరి మీర
లద్దాన నిరువదిహాయనముల

నిం డటంబును గూలబడింపు నాదేశింప
విధి యాజ్ఞగాదను వెఱవు లేక
గీ. మోహమహాత్ముఁడ! యిపుడు మే మోర్చి వీర
లన్నయ ట్లిర్వదేండ్లు మా యాయువందు
నైన వారికి మే మిపు డాయువునకుఁ
దగినచిహ్నంబులను వారు దాల్పఁగలయు. ౧౧
సీ. అని చెప్పినంతఁ దద్వినయసంభాషణం
బునఁ మెచ్చియును ఘూకములకు వరము
లొసఁగి వీడ్కొల్పి, యే నొసఁగితి నరుల కా
యువు నర్వదికిఁ బై మఱొక్క యిర్వ
దట్టి యిర్వదేండ్లు బిట్టు నగుచుచును
గుడ్లగూబలపోల్కి గూఢవృత్తి
నెవరి నెదురలేక వివశులై యేకరీ
తిగ హీనదృష్టితోఁ దేరిచూడ
ఆ. నైన బదులుపల్క నైనను జంకుచు
నుమ్మటంచు మూల్గుచుంట దేహ
బలము లేక మూలవలనను గూర్చుంట
తగినచిహ్న మనిమె నగియు బ్రహ్మ. ౧౨
సీ. ఇంతట నూరక చింతలన్నియుఁ బాసి
పోరయ్య మానవులార యనఁగ
ధాత వాక్యంబున వీతసంతోషులై
పోవఁ జూచియుఁ దనివోవ కునికి

మునుచేసి నట్టి యామనుగడ నెప్పటి
యేడుల దుర్దశల్ చూడఁ గల్గి
యును వాయసంబులయును ఘూకతతులయు
లక్షణా లివియని వీక్ష సేసి
గీ. పూర్వకర్మపుఁ బ్రేరణమునను గోరి
రిష్టు మఱి యిర్వదేండ్లు మాహిణముఁ గోరి
యాయు వీకఁ జాలు నోధాత యని వచింపఁ
దృష్టిహీనులఁ జూచియుఁ దీవ్రసృష్టి. ౧౩
సీ. నట్టేటఁ ద్రోసిన నెట్టి దోసము లేదు
నరుల కింకెట్టులు వరము లిత్తు
వినువక కినియక కసరక కోర్కుల
నిచ్చితి వానికే మెచ్చు లేదు
తృప్తిఁ జెందనివాఁడు సప్తసంఖ్యాకంబు
లగు ద్వీపములఁ జిక్కనగునె తలఁప
నియ్యది పరమాయు వియ్యురగంబులఁ
బిల్చి యిర్వది యిత్తు నిల్చు నూఱు
ఆ. ననియు సర్పములను నాహ్వాన మొనరించి
చెప్ప,నిర్వదియ నొప్పె నవ్వి
యేండ్ల నట్లె వయసు నిచ్చుచోఁ దమచిహ్న
ములను నరులు దాల్పవలయు ననుచు. ౧౪
సీ. అదియె కారణ మెనుబది నిండునంతనె
నరులకుఁ జిహ్నంబు లరుదు గాఁగ

పాపహేతువులు వారెల గోపించుచును గాలు
　　నేత్రములు లేమియు భీతు గొనుట
ముదుతలతోబుసంబు విడురీతి జర్మంబు
　　వ్రేలుట నిగనిగ లోలి గనుట
నేత్రంబు లున్నను శ్రోత్రము ల్లేకుంట
　　శ్రోత్రంబు లున్నచో నేత్రహీన
గీ. జీవనంబును రెంటికి దావులేమి
కానికష్టంబు లందంద గల్గి చెడుట
శోషణం బంది నెఱపిను వేష మొప్పు
గర్హ్యజీవను లయి వక్రగాము లగుట.　　౧౫

సీ. ఆన లింకను బాలు నెనానంబు లేల మీ
　　రింద్లలో జనియు సూతేండ్ల బ్రతుకు
మత్సరంబులు మాని సత్సహావాసంబు
　　దోడను బొందుడీ కూడ దనక
యని ధాత చెప్పగ విని యర్వ్య దేవులు
　　కొని తెచ్చు కొంటిమి తినగ వలదె
నల్వ దేవులు దాట నిల్వెడి స్వర్గంబు
　　నెందునాతేడు ధన్యు డెందు వృద్ధ
ఆ. దశను శత్రులైన నశపడ గూడ దం
చనుచు నేగి రాదిమనుజు లిట్టి
దాని వినిన జదువ మానవోదంతంబు
మిగుల శుభము లెనగూను గలి పాయు.　　౧౬

యోగిని

చ. ఒకఁడను బ్బంధు లింటను మ
హోత్సవముల్ గన నూరి కేగుచున్
శకట మొకండు మార్గమునఁ
జాగుచు నుండగఁ బూర్వమిత్రుఁ డం
దొకరుఁడు బాలు నొక్కని న
నూహ్యరుజాతురుఁ దాను సవ్వయుల్
వికలమనస్కులై కొనుచు
వేగమె పోవుటఁ గాంచి యంతటన్. ౧

ఉ. ఆతనిఁ జూచి నే నపుడె
"యచ్యుతుఁడా యెటఁ బోవుచుంటి వెం
తో తడవయ్యె నిన్నుఁ గని
తోడుల కందఱకున్ శుభంబె గా,
భీతిలిన ట్లొకించుక గ
భీరత వాసి నటుంటివేమి? నీ
వీతఱి నిట్టు లుండుటకు
హేతు వదెయ్యది? వీర లెవ్వరో? " ౨

చ. అన ననుఁ బోల్చి యాతఁ డను
నద్భుతమున్ ముదమున్ దలిర్ప "నో
యనుఁగువయస్య! యింతపుడె
యల్ల బడిన్ నినుఁ గంటి నేర్చుచున్

విను పదియేండ్లయి మనము

వేర్పడినన్ బదినూర్ల యేండ్లటుల్

మనమున౯ దోచు నాకు శుభ

మా గృహమండలి యెల్లవారికి౯ ?" 3

ఉ. పాప మదేమొ దాశరథి

బాలకుమారుఁడు వీఁడు బుద్ధిసం

దీపితుఁ డౌచు విద్దెలను

దెల్విని దేటను నేర్చుచుండ నే

పాపపురోగమో సుఖముఁ

బా డొనరించెను సంధి పుట్టి సం

తాపముఁ జెంద వీని నిజ

ధామముఁ జేరుపఁ గొంచుఁ బోయెదన్. ౪

క. ఈముదుసలి యీబాలుని

వేమఱుఁ గనిపెట్టియుండి వివిధపదార్థ

స్తోమంబుల నిడి పెంచెడు

నే మఱక, మనింతిసుఖ మెట్లోర్చు నొకో. ౫

చ. బాలునితల్లి చిన్నపుడె

పట్టెడి మృత్యువువోరఁ దల్లి కాఁ

బోలు నటంచు నెల్లజన

ములు భ్రమఁ జెందెడురీతిఁ బెంచు గో

రాల ధరించుచున్ గనిక

రంబున సాదరపూర్ణచిత్తయై

యీ లలనామణిన్ దెలియు
మీతనికిఁ దలితల్లిగా సఖా. ౬

ఉ. అన్న! బిరాన రమ్ము సుఖ
మా? మఱి యెక్కడ నుంటి వింతసే
పెన్నగ రాక చిక్కితి నీ
కేమియు వింతలు లేవుగాదె? యాఁ
కొన్నది బొజ్జ లె మ్మిపుడె
కొందువు పాలును బువ్వయంచు నీ
చిన్నికుమారునిఁ గని వ
చించును జేరిచి యవ్వ కౌఁగిటన్. ౭

ఉ. ఎన్నఁడుఁ గావు పట్టి యిటు
లేటికి యీగతి నున్నవాఁడ వం
చెన్ని యొ రీతులన్ దడవి
యింగువ జీరయొ వా మిఁకేమొ యా
పన్ననిఁ జూచి మందుల న
పారకృపన్ దినిపించుచుండు న
త్యున్నత మైన యవ్వదయ
కొందు లిఁకెవ్వరు సాటి రారుగా. ౮

ఉ. పెన్నిధిఁగాఁ దలంచుకొను
బిడ్డను పేదఱికంబునందు నా
పిన్నను బ్రోవ కన్నపిన
పెద్దలకాళుల గడ్డులన్ స్పృశిం

చం॥ నయశీల బాలకాని
శోక మడంచును సౌఖ్య మిచ్చి సం
పన్నని సేయు విద్దియులు
పట్టువడంగను జేయు నిత్యమున్. ౯

ఉ. ప్రొన్నతిఁ జెందు బాలకుఁడు
పుణ్యాఘులున్ ఫలియించు జ్ఞానసం
పన్నుఁ డగున్ మదీయ మగు
ప్రాణము సార్థకమై తరించు నా
పన్నశరణ్య వేఁడుదును
బాలునిఁ బ్రోవ నహర్నిశంబు మా
యన్నయశంబె నూతనుని
యోశల నింపుము నంచుఁ బల్కెడున్. ౧౦

ఉ. ఎన్నికఁ గన్నతల్లి భువి న
భీప్సితముల్ నెఱవేఱి నట్లు బల్
మన్ననఁ జెందినట్టి లను
మానము లన్నియుఁ బాసినట్లు వి
ద్వన్నుతి నైన యట్లు భవ
తారక మోదము నందినట్లు తా
నెన్నెదు, నవ్వ బాలకు ను
తేచ్ఛలు పూరణమందు వేళలన్. ౧౧

శా. అంచుండన్ జ్వరసంధి హెచ్చుటను హా
హాకారముల్ సేయుచున్

బంచల్ చింపుచుఁ దిట్లు తిట్టుచును నా
జాలుండు "రారో మిమున్
సంచిన్ దూరిచి బంగిఁ జేసెద నిదే
సత్త్యైకభీముండ నే"
నంచున్ దూఁకెను బండి నుండి యపు డే
నాబిడ్డపైఁ బ్రేమచేన్. ౧౨

ఉ. సాయముఁ జేసి బండి నిడి
చట్టులు దగ్గఱ బండిపట్టెకున్
బాయని యట్లు గట్టి వెడ
పాటలు పాడకు నోరు మూయు మ
బ్బాయని మందలించి యిఁక
భద్ర మటంచును మిత్రుతోడ నేఁ
బోయెద నయ్య మిత్ర సెల
వున్ గొనినా విని యవ్వ యిట్లనున్. ౧౩

ఉ. "ఓయి మహానుభావ! నిలు
మొక్కటిఁ గోరెదఁ జెప్పి యేగుమా
నాయనుఁగున్న సుంగితఁ డ
నామయుఁ డయ్యెడు మార్గమేది తం
డ్రీ! యిటువంటిరోగముల
నెక్కడ నైనను జూచి యుంటివా?
నాయెద చల్లఁగాఁ దెలుపు
నామనసుమంతయు మసంగఁ జయ్యనన్. ౧౪

ఉ. ఈపసిమానుకై హరిహ
రీ! ఋణకొంటిని నాదుప్రాణముల్
ప్రాపితఁ డంచు నెంచితిని
భాగ్య మదెట్టులు గాఁగ నున్నదో
శాపము వెట్టినట్టు లిటు
సంఘన మయ్యెను పాడురోగ మీ
తేఁపకుఁ గోలుకోనియెడఁ
దీఱుదు నూతనో గోఁతనో తుదిక్ ౧౫

శా. ఈ రీతిం బరితాప మందుచుఁ గరం
బీకొల్లుతో నవ్వ నా
తో తెల్పార్చక నాంచి పల్కఁ గని తో
త్తోడన భయం బందితిన్
బీరా లెచ్చుట కేఁగెనో కడుదిగుల్
బెట్టెత్తి నాయుల్ల మం
దారాత్రిన్ గల లేమి వచ్చెడునో యం
చ్చైసన్ ధృతిం బూనితిన్. ౧౬

ఉ. ఆశ యదెట్టిదో నరుల
నందనిమ్రాకులఁ బండ్లు గోయఁగాఁ
బాశము వైచి లాగు, నది
వారిని మున్గిన వాని నక్కటా
లేశము గడ్డిపోచఁ గొని
లేవఁ దలంచెడు, దప్పఁ దీర్చ నా

పోశన మొండమావుల ర
యంబున జేయఁగ నూహఁ గొల్పెడున్. ౧౭

క. ముడుతలుగలమోమును దన
బుడుతకునై భీకరముగ ముడిచి యమునకున్
జడుతునె నే నను నీయమ
పడఁతులు సాహసిక లనుచుఁ బల్కిరి ప్రాజ్ఞల్. ౧౮

మ. అని చింతించియు నిట్లు బల్కితిని నే
“నమ్మా దిగుల్ పెందఁగా
ఘనమా యియ్యది గోటఁ దీఁతును గదా
గన్గోమె ప్రాణాలపై
ననుమానంబును గొల్పుజాడ్యములు వే
లం దిద్ది యేమాత్రమా
వినుమా! నాటికినాఁడు తగ్గు నిది సా
ధ్వీ నమ్ము నామాటలన్” ౧౯

చ. అన విని యవ్వ యిట్లను మ
హామతి నీవు వచించినట్లు గా
గనుదునె యంతభాగ్యము న
ఘంబులు దీఱఁగ వంత లన్నియున్
జనునటు పల్కినాఁడవు స్వ
సంతతి వర్ధిల వేయివత్సరాల్
మనగదవయ్య పుట్టుదు ను
మా ఋణ మీఁగఁగ నీదుకడ్పునన్. ౨౦

క. అని ముదుసలి యనుచుండఁగఁ
గనుఁగొని చిత్రంబు సెలవుఁ గైకొని యేగన్
జనియెను శకటము చే నొకఁ
డనె నిల్చితి విస్మయంబు బెడఁదన్ గదురన్. ౨౧

చ. ముదుసలి చూపుచుండిన య
మోఘపుఁ బ్రేమను మోహ మంచుఁ ద
న్మృదుతరచిత్తవృత్తియె యు
రిష్టపుఁ జంచలభావ మంచు మం
చిదయను నేమఁ దాఁ బని వ
చింతురు పాయను లైన వార లా
యదనఁ దదంతరంగగ
మౌ పరమోన్నతభావ మెంచకే. ౨౨

ఉ. బాలునిజీవమే తనదు
భావముసంయుఁ దదేకవృత్తితోఁ
గాలము దేశమున్ గనుఁ
గల్గినరీతిని నిల్పి ఖేదమున్
బాలుపడంగ నీక హృది
వారణఁ జేసియు భ్రాంతి నవ్వయో
పోలికఁ గష్టయోగమును
బూనిన దంచును నూహ సేసెదన్. ౨౩

ఉ. తల్లియొ తండ్రియో హితులో
తాతయొ యవ్వయొ మేనమామయో

పిల్లల సాఁకు చోపికను
విష్ణుని కార్యము నిర్వహింపఁగా
నొల్లనిచో జగంబునను
నూర్జితవృత్తిని వృద్ధి గల్గునే
పల్లవపత్రపుష్పములు
పాదప మందునె పెంచ కుండినన్. ౨౪

క. బ్రహ్మోపాసకయోగియు
బ్రహ్మార్పితచిత్తవృత్తి భక్తవరుండున్
బ్రహ్మవిచారజ్ఞానియు
బ్రహ్మాసక్తాత్మఁ యవ్వపాటియె యందున్. ౨౫

సహాసము

(లార్డు వాలన్షియాచరిత్రనుండి గ్రహింపఁబడినది.)

శా. శ్రీరంజిల్ల దిగంతకీర్తియుతుఁడై
శృంగారధామం బనన్
బేరుం గాంచుసిరంగపట్టణమునన్
విఖ్యాతకర్ణాటరా,
జ్యారాధ్యుండగు హైదరాలిసుతఢా
ణాంకున్ బ్రశంసింపఁగా
నేరన్ జాలునె ధాత్రయైన యతనిన్
నిర్మించువాఁ డేనియున్. 1

చ. ఒకపరి రంగపట్టణమ
మున్నతమాధవగేహమందునన్
బ్రకటముగాఁగ హిందువులు
వచ్చె నివే తిరునాళ్లటంచుఁ గో
రిక లిగురొత్తఁ బూర్వమగు
రీతిని నుత్సవము ల్ఘటించి సే
వకుఁ జనుదెంచినట్టి బహు
భక్తజనంబులు గూడఁ దోడరాన్. 2

ఉ. శ్రీలలనామణిన్ హరినిఁ
జిత్రవిభూషణవస్త్రగంధతాం,

బూలసితాభ్రకంకుమును
పుష్పవినిర్మితమంజు దామవ్రా
జాలలితంబుగాఁగ బహు
చామరదండసితాతపత్రముల్
బోలఁగఁ దాల్చి హేమమయ
పుష్యరథంబున నూరు నేఁగఁగన్. ౩

మ. కదలింపంగ నిఁకేమి చెప్పుమను ద
త్కంజాతుసద్వైభవం
బెదురన్ మ్రొక్కెడువారు హారతులు పం
డ్లీయంగ నేతెంచువా
రుఁ దగన్ గీర్తనఁ జేయువారును నటుల్
శోదోంతరం బంతటన్,
మృదువాద్యంబుల నింపువారు నగుడున్
నిస్తుల్యమై యొప్పినన్. ౪

చ. ఇటువలె వీథులన్ జనుచు
నెచ్చట నాగరక యుత్సవంబు నా
డట నొకచోటఁ దుర్కలకు
ధర్మగురుండగు "పీరుజడ్డ" యొక్క
గటికనియింటిముందు చన
గానతఁ డుగ్రుఁడు విగ్రహాంబులన్
బటుగతి నర్చ సేసెడు న
వాచ్యుల దండన సేతునంచొగిన్. ౫

స్ర. ప్రేతచ్ఛాయ త్రోప్సహోఃగుం
 పొగురుచుఁ జనుదేఁ బిట్టుగా నార్చి చంచ
ద్వీతోహాతాగ్నిదీప్త
 జ్వాలు వఁగఁజేయుచున్ భీమకండంబులున్ రాల్
కొత్తేయఁబు ల్గనాదు [హంబున్
 ల్కారవములఁ గొనియున్ గ్రౌర్య మొప్పగ మ
బ్రక్షోభం బొందునట్టుల్
 పరిపరివిధులఁ బొ డొనర్పంగ నంతన్. ౬

ఉ. ఉత్సవ మంతయున్ జెడియె
 నద్భుతుఁడైనగు "పీకుజడ్డ" యన్
గుత్సితువస్త్రంబు నౌ
 ఘోరమి దంచును హైదరాలికిన్
వత్సలుఁడైన నానికి న
 వారితపద్ధతి హైంకవావళుల్
తత్సముఖంబునన్ దెలుపఁ
 దా విని చింతిలి యాతఁ డిట్లనున్. ౭

శా. "ఏమీ! యాతఁడు నింతఁ జేసెనె కడున్
 హేయంబుగా నంతలో
మీమాంసం బెటుపోయె పూరుషులె కా
 మీ రెల్లరున్ జారిపోన్
నామాన్యుండగు వీరటంచు జపియం
 గాఁబోల దిప్పట్లు రేఁ

పే మీ రందఱు సాత్సవంబుగొని యా
పీరున్ వడిఁ గెల్వుఁడీ." ౮
చ. అనువచనంబుతోఁ హృదయ
మం దుదయించిన ధైర్యసంపదన్
మునువలెగాక యాయుధస
మూహముతోఁ గడునుద్యతు ల్వెసన్
బనివడి యుత్సవంబుఁగొని
వచ్చిరి హైందవు ల్టిపీరు నిం
టిని గడువంగఁ బోవఁగ స
డీన్ గని యాతఁడు నిశ్చితాత్ముఁడై. ౯
మ. వినుఁడీ శిష్యులు కాఫరు ల్మరణిగా
విచ్చేసినా రబ్ధిలే
కనుమానం బిఁక నేల నాశనముగా
ఖండింపు 'డల్లాఖుదా'
యనుచున్ విగ్రహపూజ నేటనె ముగిం
పౌ లోకమం దన్నిటుల్
చనుఁ జేయంగ నటంచనంగఁ గుపితు
లగ్గర్జించి వారందఱున్. ౧౦
మ. స్ర. గరువంబు ల్మీర దూకన్
గని హరిభజనల్ గట్టిగాఁ జేసి హిందూ
వరు లెల్లన్ తీక్ష్ణఖడ్గ
ప్రముఖబహువిధప్రౌఢఘోరాంబులన్ వే

మరుఁ పీరున్ వానిశిష్యుల్
మరణభయమున మ్రత్తులై పాఱిపోవన్
దరుమంగన్ విఘ్నసేవ
త్తదుపరినిఁ బ్రమోదంబు నిండంగఁ జెల్లెన్. ౧౧

చ. ఉసురులు మేన నుండి యును
నూరక చచ్చినవాఁడువోలెఁ దా
వసురుసురై యొడల్ రుధిర
మంటట నిండఁగఁ దూలి యయ్యయో
దెస యిఁక యేది నా కనుచు
దీనముఖంబున నశ్రుధారలున్
విసవిసఁ జూచి హైదరుని
పేఁటికి నేగియు పీరుఁ డిట్లనున్. ౧౨

క. హిందువు లందఱు నుత్సవ
మందు ననున్ శిష్యసంఘమంతటి జీవం
బుం దోఁచుగఁ గొట్టిరయయ్యో!
యిందర్వాల శిక్షసేసి యేలుము నన్నున్. ౧౩

క. అంటమె తడవుగ హైదరు
"గంటిని నేరం బిఁ కేమి గావలె మీారున్
గంటిరి యర్హా ఫలంబుల్
వింటిని మీాచరిత మెల్ల వీనులు మెచ్చన్." ౧౪

చ. అనుటయు "పీరుజడ్డ" విను
హైదరలీసురధాణ శేఖరా

మనది మహమ్మదీయమత
మార్గము విగ్రహపూజ లేని దీ
జనమత రాజ్యమున్ మతము
చాయన వర్తిల నొప్పు నీవుఁగన్
ఘనుఁడ మహమ్మదీయముగఁ
గ్రాలెడురాజ్యఁపుఁజక్రవర్తివిన్. ౧౫

ఉ. అం చిటుపల్కు "పీరు" కయి
హైదరు గిట్టున మళ్లి తీవ్రతన్
గాంచుచుఁ బల్కె నేరివచ
నం బిది? రాజ్యము మహ్మదీయమే
యంచును నేను దానికి న
రాధిపుఁడంచు వచించినాఁడనే
యించుక యైన? యిట్టివిధ
మెన్నఁ డెఱుంగను మాను వంచనల్. ౧౬

ఉ. వంతను మాని యేగు మన
వాక్కుఁ గనల్పఁగ లేక యొంటరిన్
వింతలు వాదము ల్దెలిపి
"పీరును" నాతని బుద్ధిఁ ద్రిప్పగా
నింతయుఁ జేతగాక సుమ
హీవిభుపైఁ గలకోపభావతన్
బంతముఁ బూని యేగెను ని
వాసముఁ జేయఁగ "ఆరకాటునన్." ౧౭

శా. ఆర్కాట్పట్టణమందు నెక్కడ సుఖం
శాంతంబయున్ గానకే
తర్కం బెంతయుఁ జేసి తుట్టతుదకున్
దా నేగె మైసూరికిన్
కర్కోటుం డీతఁ డంచు హైదరు బహి
ష్కారంబుఁ జేయింపఁగాఁ
గోర్కుల్ ల్మానియు "సీరు" చెన్నపురిలోఁ
గోల్పోయె జీవంబులన్. ౧౮

పెద్దమఱ్ఱి*

వృక్షమా! నీవు పుడమిని వీడి తపస్వి!
పాడుపెనుగాలి యెందుండివచ్చె నీకు ?
ఎన్నియెన్ని యొజన్నంబు లెత్తి మెత్తి
సుంతయైనను మనమున శాంతిలేక
భవజలధివీచిడోలికా భ్రాంతినుండి
విశ్రమముఁ జెందఁ గోరియు వృక్షమైతి
వేమహాత్ముఁడోగాని యింతకంత
బీజమును నాటెనో లేక సాజమైన
గుణముచేతను బండులఁ గొని తినియును
విత్తనము రాల్చె నేద్విజసత్తమంబొ
పుట్టి పెరిగియు నాదిని పురిటిగండ
ములను గడచియు మేకలముఖము గడచి
ఏచి నింగికి నెగసియు నెల్లదిశలఁ
గడకుఁ జిమ్ముచు శాఖలు వెడలుచుండ
నూడ లెల్లెడఁ దించియుఁ జూడఁజూడఁ
బ్రళయతాండవమందున బావులివితతి
లోకముల నాక్రమించునాలోచనమునఁ

---

* ఇది కీ॥ శే॥ నామిత్రులు శివపురపు నాగవీరయ్య ఎం. ఏ. గారి ప్రోత్సాహమున మొట్టమొదటఁ బ్రకటించితిని.

క్రూరముగఁ గాచు మార్తాండుప్రభంగి
బలి నగారంగ బ్రహ్మాండభాండ మెల్లఁ
బాధములఁ బెంచు మానస్వాంత రీతి
భయముఁ గల్పించుచుండియుఁ బ్రాణిరక్ష
గావున నెందఱికిఁ శరణంబ వగుచు
ముందు గల్గించియుఁ దృప్తిమోద మిచ్చు
మేఘుఁడోయనఁ గరుణ నమోఘు మగుచు
తుల్యమే లేని నీ విస్తృ దూర మైత్రి
వృక్షమా! నీవు పుడమిని వీడి తయ్యో!
పాడు పెనుగాలి యెందుండి వచ్చె నీకు? ౧

చల్లఁదనమున కై యల్లనల్లఁ జేరి
పండులను మెక్కి పొట్టల నిండఁ జేసి
పక్షు లెల్లను నిన్ను మెచ్చి బహువిధముల
కుహుకుహూయంచుఁ గోయంచుఁ 'కూ'యటంచు
కేవు మనుచును గీచని కెక్కు మనుచుఁ
గను మనోజ్ఞముగాఁ గూసి కలసిమెలసి
మిధునములుగూడు నన్యోన్యమేటి ప్రేమ
మగడియాఁపక్షి యనజంట మగువపక్షి
కిట్టులను "ప్రేయసీ! విను మేవి ముద్దు
లివిగో తెచ్చితి ఫలముల నింపుఁగులుక
నవసుధామాధురీఝరి నవఘళించు

ప్రవిమలజలంబుఁ బుక్కిటఁ బట్టి తెత్తుఁ
బ్రేమసామ్రాజ్యపట్టంబు ప్రియుడు మీఁద
నిదిగో కట్టితి ముద్దుల నిమ్ము చెలియ"
యనిన సిగ్గునఁ దలవంచు చతురపక్షి
ఋతువు నీక్షించి యాసక్తిఁ బతినిగూడి
గర్భము ధరించి కల్గెడు నర్భకులకుఁ
బూరులను బుల్లలను మఱినార నాఁచు
తెల్లఁ గొనివచ్చి నీడంబు నేర్పరించి
గ్రుడ్డులను బెట్టి పొదిగియు బిడ్డలఁ గని
పెంచి పోషించి యాహార ముంచి, మంచి
చెడ్డ లెఱుఁగక పిల్లలజీవములను
పొట్టఁ బెట్టుక ఘుట్టలో మిట్టిపడెడు
పాడుపాములచేతకు వగచివగచి
యైన నీయుండె సతతబద్ధానురాగ
వృత్తి నీవె స్వర్గం బని హత్తియుండు
పక్షిజాలంబు నడవులపాలుచేసి
వృక్షమా! నీవు పుడమిని వీడి తయ్యో!
పాడుపెనుగాలి యెందుండివచ్చె నీకు?

"పరులయుపకృతికై చెట్లు ఫలముఁ గాంచుఁ
బరులయుపకృతికై నదు ల్పాఱుచుండుఁ
బరులయుపకృతికై యావు పాలు పిండుఁ

సుప్రవృత్తి

బహుళయుపకృతికై కృపాపథులసిరులు
ఎండలో నీవు మాడియు నెల్లవేళ
లందు నోరులకు నచ్ఛాయ లందఁజేయు
తనకుఁ గానిధర్మంబునఁ దనరుచుందు
పట్టినిర్వ్యాజకారుణ్య మరుదుగాదె.
మండువేసవియందున నెండ గాలి
గ్రక్కునిప్పులచేఁ జెవుల్గడియలుబడ
నెంతయో నప్పిచే జిహ్వ లెండిపోవ
వ్రేలఁబడుతనశిశువుల వ్రేలఁ జూపి
పురపురను బాష్పపాతము లుబ్బచ్చలేక
తరుణి విశ్రమ మర్థింప దాని జాలిఁ
జూచి పథికుండు నీడకై వేచియుండి
వృక్షమా! నిన్ను గాంచియు వేడ్కఁ జెంది
అహహా! యీశీతలచ్ఛాయలంచుఁ బొగడి
తనదుమూటల నట దించి తాను వేగ
సలిలములఁ దెచ్చి శిశుకలకలము మాన్పి
పూరిఁ బుల్లలఁ జిచ్చుకై పోయి తెచ్చి
కాంత వండినఁ దిని తాను గబ్బనుచును
త్రేఁపి యుండ భోజనాల్దీరఁగానె
నరసనర్మోక్తిమధురసాస్వాదమునఁ
బ్రొద్దు తూలినయందాక ప్రొద్దుపుచ్చి
పుల్లలను రాల్చి పథికులు నల్ల మలరఁ

పైకిఁ జూడఁగ మలమలని వారిముఖము
లందు రాల్చెడిపలుగాకి క్రిందుఁ జిననూ
గాడఁ దిట్టియు, నీవె స్వర్గం బటంచు
మెచ్చులను నింటికడ కేఁగి మెప్పుఁ జెప్పు
నట్టిసౌభాగ్యగరిమంబు నడవిపాలు
చేసి పోయితి వృషభమా! వీసమైన
మమ్ము దయఁ గనవైతివి మానసమున
వృషభమా! నీవు పుడమిని వీడి తయ్యో!
పాడుపెనుగాలి యెందుండివచ్చె నీకు. 3

పూర్వకాలాన పుణ్యాఢ్యుఁ బురుషు లెవరొ
నీదుమ్రోలను జలివేంద్ర నిర్మితముగఁ
జేయఁ జతురత్వమునను నజేయమైన
ప్రౌఢయౌ నా ప్రపాబాల పాంథుఁ బిల్చి
"నవశిరీషకోమలమగు నట్టిదేహ
మతికఠోరపుఁ జైత్రసూర్యాతపమునఁ
గందె డస్సితి నీట నిల్వు మిందుఁ గనుము
చంద్రచందనశీతలచ్ఛాయ నిదిగొ
గగనగంగాతరంగిణీకాంతజలము
నపహసించెడి నిర్మలాత్యంతసురభి
శీతజలపూరములఁ దృష్ణ రహిత మగును
సుందరాకారమన్మథశోభి నీవు

నేను నవయౌవన్నోద్భాసి నేమిచెప్ప
నొక్కటుండవు నీవు నే నొక్కరితను
పైనఁజెప్పఁగఁ ద్రప నన్ను బాధ సేయు
నీవ యెఱుఁగుదు చతురత్వనిధివి గాన"
యనెడునుత్కృష్ట కాలంబు లంతమంద
వృక్షమా! నీవు పుడమిని వీడి తయ్యో!
పాడు పెనుగాలి యెందుండివచ్చె నీకు. ౪

ఊరిలో బాలు రందఱు నూరు వెడలి
యతివిశాలంబవని చేర యతిముదమున
గ్రోఁతిక స్వాంచుమును బ్రాహ్మఁగ్రుంక నాఁడి
"మనమునెంచని చీఁకట్లు ముసుఁకొనియె
బ్రహ్మరాక్షసి గల దిఁట బారిపోద"
మంచుఁ బరుగెత్తుముగ వార లజ్ఞ లరయ
నిత్యనిర్మలసుకృతియౌనీదునాత్మ
దుష్టఘాతాళిఁ బారంగఁ దోలలేదె
వృక్షమా! నీవు పుడమిని వీడి తయ్యో!
పాడుపెనుగాలి యెందుండివచ్చె నీకు? ౫

ఎన్నొ శిశువులు నినుఁ జేరి యెండలందు
గుములుగా విశ్రమించియుఁ గోర్కెఁ దీర
నొండొరుల మేనులను నాకి కొండొకవడి

మందమలయానిలంపుటానంద మంది
పోవుచుండును నిన్నెరు పోఁగలరు
జీవరాసులకోట్లకు జీవ మైతి
విప్పు డెవ్వరిగోడును జూడకుండ
వృక్షమా ! నీవు పుడమిని వీడి తయ్యొ !
పాడుపెనుగాలి యెందుండి వచ్చె నీకు ?

నీదుక్షమ నెన్నఁగా భువి నెవరితరము
వర్షములు రాగ నెండలవాడితనము
వేడిగాడ్పులనిష్ఠురవితతపరుష
బాధ లన్నియు మఱచెదు సాధుక్షమమ
శీతకాలమునందు సశేషవర్ష
బాధలను విస్మరించెదు ప్రథితమతివి.
ఎండకాలాన శీతఁపుగండు చలియు
ఆకు రాలుట మోడువై యఖిలదుఃఖ
మనుభవించుట మఱచెదు వినుతిఁ గనుదు
నిత్యసుఖివయి కాలంబు నెఱపుచుందు
బాలకులు కోఁతికొమ్మంచు లోలి నాడి
నిన్ను గలచిన చెయ్దము లెమ్మనమున
నిడవు ఫలములకై రాళ్ల నిట్టు నట్టు
లేయువారిని, విస్మళ్ల కిపియునాకు
యోగ్యమగు నాకు లంచను భాగ్యహీను

నౌషధంబుల పాలివి యంచుఁ జెప్పి
చెక్కులను దీసి వ్రేళ్లను జిదుకఁగొట్టి
నట్టినీ ర్మార్గజనులను నార్తిపరులఁ
చిచ్చునకోఁ బుడకలంచును బచ్చికొమ్మ
లచ్చముగఁ గొట్ట యొండించు మ్రుచ్చుజనులఁ
దెగడ సంతోషిపుమగల దివ్యమతివి.
సార మింతైన లేని సంసారమందుఁ
దృప్తినలసనె మోక్షము ప్రాప్త మగును
క్షమవలన నెల్ల దోషులు నమలు లగుదు
రనెడుభావంబు యోగుల కందరాని
దాసిఁ జాటితి విన్నాళ్లు మానితమతి
ఇంక నీమూర్తిఁ జాలించి యిచ్ఛలేసి
శాశ్వతానందమౌ ప్రాప్యసౌఖ్యపదము
పొందఁగాఁ గోరి పెనుగాలిఁ జెంది తీవు.
నాకు దయసేయు కాసంత నాకసౌఖ్య
మిరువురముఁ గలసి యచ్చట నిరివిరిగాని
మెలసియుందము; నాతాపములను జెప్పి
మీశ్వరుని మ్రోల నన్నుఁ బరింపఁజేయు
మోయి పృతుసు! మోక్షము నూనినావు
లేరు నినుఁబోలు ధన్యులు లేరు లేరు
లేరు కన మూజ్జగంబుల లేరు లేరు. ౭

ఇయవ్రయ

గీ. మసమసం చనఁ జీకటుల్ ముసరుకొనియె
ఘనజఘనభారముగ మింటఁ దనరుకురులు
కాటుకల మించి నల్లనై క్రాలుచుండ
నీలవస్త్రపుఁ జీరను నెమ్మిఁ దాల్చి
కదలు ముత్తైదువను బోలియు దిశ లడర
రేలతాంగి పేరంటము రిక్కలనెడు
పిన్నముత్తైదువలఁ బిల్చుచున్న దదిగో;
పట్టపగ లింతలాడియు బాల్యచేష్ట
లనుఁ గలంచినతుంటరులను గలుసులుఁ
దిట్టునట్టు నదీకాంత శిఖిరి సణఁగె;
గింగురు మనంగ శ్రోత్రముల్ కీచురాళ్లు
వెడలి చెలరేఁగె; మూలల నడఁగియున్న
గూబలు భయముఁ గొల్పుచుఁ గూత లిడెను;
దీర్ఘగంభీరనినదముల్ దిశల మారు
మ్రోఁగుచుండఁగ; సర్పముల్ పుట్టలు విడి
యెల్లయెడలఁ బాఱాడెడు నల్ల మడల;
నక్కలవిరావము లవె కోనల వినఁబడెఁ;
బక్షులు రుతములను మాని వృక్షములను
గూండ్లు డాఁగెను; బోదలును గొప్పచెట్లు

భీకరాకృతిఁ గన్పడెఁ; బ్రేతగణము
తోడ భూతంబు లాడెను; దోఁచెఁ గొఱవి
దయ్యాలు లసంగ మిణుఁగురుల్ తళతళమని;
యపరిచితములు వర్తిల్లు నట్టిపల్లె
టూరిబయల వనంబున నుంటి నప్పు
డిరువు రొకరికి నొకరట నెదురుపడిరి. ౧

పగటిసంగడులెల్లను బడఁగ నొల్ల;
శ్రుతిపుటవిభేదకరశబ్దతతులఁ జెవులు
పగుల ఘూష్ములఁ జెలరేఁగ మిగుల ధూస
రితము నగరపట్టణపథంబు సతము నొల్ల;
రచ్చకెక్కి బిఱియము నరమర లజ్జ
లేక భుజముల నెత్తి యనేకవిధులఁ
బ్రేలుచుండెడువారల రీతు లొల్లఁ:
బట్టబయలఁ బ్రగల్భతల్ పల్కునట్టి
దుష్టమదమత్తపురుషులతోడు నొల్ల;
నొల్ల వాదముల్; చర్చలు నొల్ల; తగవు
లొల్ల; వికటాట్టహాసంబు లొల్ల నేను;
వలతు నేకాంతవాసంబు; వలతు రాత్రి;
వలతు నిశ్శబ్దసీమలౌ వనపథములు;
వలతు రిక్కలఁ జూడఁగ; వలఁతుఁ జింత;
మూఁతు లోకంబు నేరిచేఁ జూడఁ బడక;

యాత్రియే నప్డు కనుమేని నిట్టు చూడ
నిరువు రొకరికి నొకరట నెదురుపడిరి.

దీర్ఘపీవర దేహముల్ తేజరిల్లఁగ
దవిలి నఖశిఖపర్యంత ధవళదీర్ఘ
ధౌతవసనముల్ నిండుగాఁ దాల్చి కదిసి
గుసగుసలువోవు తెఱఁగునఁ గోరి నిలచి
రెవ్వరై యుందు రీనిశి నివ్వనమున
నొంటరిగ నుండ హేతు వేముండు నకట!
ప్రియుఁడుఁ బ్రియురాలు నిస్తులప్రేమ వెడలి
తమతమ సంకేత మప్పటఁ దగనొనర్చి
గూఢవేషములను దాల్చి గుసగుసలను
బ్రణయమునుఁ దెల్పుచిట్టి సంభాషణములఁ
జేయుచుండిరో? కస్కరుల్ స్త్రీల నపహ
రింప నేయింటఁ గన్నము నుంపవలయు
నంచు నాలోచనములతో నలరి యుందు
రుండిరో? లేక వీర లుద్దండవృత్తి
హత్య లొనరుప నీమడ నాత్రమందు
గూఢముగఁ జింత సేసెడు క్రూరమతులొ?
అత్తదుండగముల నెంచ నవలి కేఁగు
నింటికోడండ్రొ! కావలిబంటు లేమొ?
తంత్రసాధకులో యేమొ? మాంత్రికవరు

లేమొ? భూతంబు లయ్యెడు నేమొ? యిట్టు
లిరువు రొకరికి నొకరు గటు గలవరుపడిరి. ౩

ఎంతయో చింతఁ జేసితి, వింతపడితిఁ
గాని కరిఁ జేక సాహస మూన నైతి;
లోకవృత్తంబుఁ గూర్చి యాలోకపతిని
గూర్చి ప్రకృతిని గూర్చియుఁ గోట్లకొలఁది
యూహ లల్లితిఁ; జీఁకటియును విశేష
ముగ నలమెఁ; బ్రక్కలందున ముందు వెనుక
నెద్దియును దోపదయ్యె సమీక్ష సేయ;
నిట్లు చింతించు చాస్థలి నెంతసేపు
కూరుచుంటినో యెఱుఁగను, గొంతవడికిఁ
గోళ్లఁ గూసెను, గ్రమత దిక్కులును సుంత
తెల్లనగుచుండఁ దారలు తేజ మెడలి
యొక్కటొక్కటి గను జాఱె; నుదయరక్త
శోభ లెల్లెడ వ్యాపించెఁ; జూడఁజూడ
భానుఁ డప్పుడు కన్నులపండు వయ్యె;
క్రమతఁ గనవయ్యె వనమును; కట్టెదుటను
వల్లకా డున్న తెఱఁగును? బఱఁగు టచట
నొక్క శైవసమాధి, యాప్రక్కలందు
నిలువుగాఁ బాతి సున్నము కలయఁబూసి
యొకటి కొక్కట కెదురుగా నుంచఁబడిన
శిలలు రెం; డంత సంశయచ్ఛేదమయ్యె. ౪

ఇటుల తామసపూరితవృత్తిసహిత
మానసము చూచుఁ బ్రకృతిని వేనవేలు
విధములుగ; భ్రమఁ జెందును వెసలఁ బొందు
జ్ఞానభానూదయంబు నిస్సంశయముగ
బహుళసంసార తామసబాధ మాన్పి
ప్రకృతినిజవృత్తి స్పష్టత బయలుపఱచి
శంకలను బాపు నాపరసౌఖ్య మప్పు
డనుభవించుచు నానంద మందు నరుఁడు.

భానూదయము

సీ. అరుణారుణప్రభాస్ఫురణంబు దిక్కులఁ
దరుణారుణాశ్వత్థదళముఁ గవియ
నంజననిభతమోఽనంతసంతానంబు
గిరిగుహాగృహముల కరుగుచుండ
రమణీయకలకలారావంబులను గోక
శుకపికకేకు లెచ్చుగ నొనర్ప
సురుచిరకంఠసంశోభితస్వరముల
నాఁకొన్న క్రేఁపు లంబా యనంగ
గీ. కాల మెఱిఁగించు కుక్కుటగళము లెసఁగ
స్వస్వనియతము లగుకార్యవర్తనముల
సుతసతీయుతగృహపతు లున్ముఖులుగాఁగఁ
బూర్వదిక్కునఁ దోఁచెఁ బ్రత్యూషశోభ. ౧
సీ. ప్రాభాతికము లగుప్రభలు తూరుపుదెస
వెలివెల్లనై తొల్త విశదపఱిచెఁ
దదుపరిఁ బ్రథమసంధ్యారాగములు పర్వె
కుంకుమపంకమన్ శంకఁ గొల్పె
దండెత్తినట్లు నస్యస్సముద్యద్ద్యుతు
ల్తారకంబులను బోఁ దరిమె నెటకొ
నీలరక్తసితాదినిఖిలదీప్తులు కన
త్కనకవర్ణవిశేషకాంతిఁ దోఁచెఁ

గీ. దళతతులు గొబ్బ కిరణముల్ దర్శనీయ
భాగ్యరేఖలువోలె దిగ్వర్గములను
వ్యాప్త మయ్యెను దెల్విలో నలరె జగము
తరణి యుదయించెఁ జిత్రపుసరణి దివిని.

సీ. విధుబింబముఖరతిమధురతఁ గోల్పోయి
తొగకన్నె విరహార్తి మొగము ముడిచె
మిత్రసమాగమామేయసౌఖ్యముఁ గాంచి
పద్మిని కాంతిసంపదలఁ బొదలె
ననోన్యస్యూహపవృథాన్వేషణాత్యార్త
చక్రవాకద్వంద్వచయము గూడెఁ
గుసుమజమకరందగురుపానసంతుష్ట
మధుకరదంపతు ల్లలసి రేఁగ

గీ. గోత్రపాథోధితరుగిరిక్షేత్రవిహిత
నరసురాసురయక్షకిన్నరవిహంగ
మాపిపీలికబ్రహ్మచరాచరప్ర
పంచ మెల్లెడ సవితృనిప్రభలు వెలుఁగ.

సీ. స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానకర్మముఁ దీర్చు
వేదపాఠాసక్తవిప్రజనము
మంగళవాదిత్రమాగధగానప్ర
బుద్ధధర్మాసక్తభూవరాళి
కల్యనిర్వర్తితకరణీయులై నిజ
వ్యాపారసక్తులౌ వైశ్యవరులు

భక్తపర్యుషితాన్నపుష్టులై నాగళ్లు
గట్టి పొలముల దున్ను కర్షకులును
గీ. స్వర్ణకారకసౌచికచర్మకార
రజకశౌండికలుబ్ధకరాజపురుష
తన్తువాయకశిల్పమార్దంగికాదు
లెల్ల రూనిరి నిజవృత్తు లినుఁడు వొడమ. ౪

సీ. ప్రత్యక్షదైవముఁ బ్రార్థింపరే యని
సకలసత్కారముల్ సలుపువారు
మూర్తిత్రయాత్మకపుణ్యరూపుం డని
ధ్యానమీలితచక్షులైనవారు
సర్వదేహారోగ్యసాధకుండని నమ
స్కృతిశతంబులను సాగిలెడువారు
కష్టసంగ్రామప్రణష్టశూరులగతి
యీతఁడే కనుఁ డని యెన్నువారు
గీ. స్వప్రకాశత మాయాత్మకప్రపంచ
మును సృజించియు వృద్ధిని బొనరిచియును
విలయమొనరించు నట్టి యావిశ్వరూపుఁ
డుదితుఁ డంచని జనములు ముదితులైరి. ౫

కాకతీయ ప్రశంస

సీ. ఆంధ్రక్షమామండలాఖండలుం డైన
రుద్రభూపాలునిర్నిద్రశక్తి
స్వీయరాజ్యప్రజా మేయరక్షణశీల
గణపతీంద్రునిలోకవినుతకీర్తి
రుద్రమాంబాకటాక్షోగ్రసుధాసార
సిక్తవర్ధితలోకచిత్రరక్తి
వీరప్రతాపరుద్రారూఢసింహాస
నాసక్తవరదండనాథభక్తి

గీ. కారణములుగ నెలకొనఁగలిగి సార్వ
కాలికానూనకీర్తిని గంటివమ్మ
మమ్ము ధన్యులఁ జేసె నీ స్మరణ నేఁడు
రమ్ము తల్లిరో! కాకతిరాజ్యలక్ష్మి.

సీ. భాషించితివి శైవభక్తి సోమనలీల
జానుతెన్గులఁ దేనెసోనగురియ
వచియించితివి సొంపుఁ బచరింప నభినవ
దండిపోకడల నఖండసరణి
పోషించితివి రామభూవిభుకథ భాస్క
రాదికవీశ్వరామోద ఫణితి

ఉత్సహించితి యజ్వనత్సాహసంబున
నుభయభాషాప్రౌఢి సభలు మెచ్చ
గీ. రంగనాథ రామాయణరమ్యకావ్య
సారమునఁ బెంచితివి నుడికార మార!
మమ్ము ధన్యులఁ జేసె నీ స్మరణ. నేఁడు
రమ్ము తల్లిరో! కాకతి రాజ్యలక్ష్మి. ౨
సీ. చాళుక్యధరణీశసద్భక్తియుతిదత్త
భద్రేభసంతతి బారులు దీరుండె
పాండ్యావనీశసంపాదితాఖిలరత్న
చిహ్నితరథములు సిద్ధమయ్యె
రాష్ట్రపాలకజితరాజసంప్రేషిత
కరములు ధనపరంపరలు వచ్చె
నానావిదేశాగతానూనవస్తువుల్
వర్తకానీతమై ప్రాప్తమయ్యె
గీ. కనులపండువుగా నిన్ను గాంచినట్టి
పరమశీతలసృష్టిప్రభావ మేమొ
మమ్ము ధన్యులఁ జేసె నీ స్మరణ నేఁడు
రమ్ము తల్లిరో! కాకతి రాజ్యలక్ష్మి. ౩
సీ. అరిరాజరక్తారుణాంబువర్షమె గాని
కరుణ లేదాజిని గాంచినపుడు
ఘనరత్నమణివస్తుసకలదానమె గాని
'నాస్తి' లేదర్థులన్ గాంచినపుడు

నవసుధాస్పదకృతు లవధరించితి గాని
కనలేదు నీరసకావ్య మెపుడు
సత్యధర్మాదిప్రశస్తరీతులె గాని
వినలేదు దుర్జనవిధము లెపుడు
గీ. చంద్రచందననిర్మలసాంద్రకీర్తి
గాని దుష్కీర్తి నెన్నఁడు గాంచలేదు
మమ్ము ధన్యులఁ జేసె నీ స్మరణ నేఁడు
రమ్ము తల్లిరో! కాకతిరాజ్యలక్ష్మి. ౪

సీ. నీ మంగళారావనినదపరంపర
భావిసంపదల సంప్రాప్తిఁ జేయు
నీశూరవరఘోరనిష్ఠురవీర్యంబు
వేడిక్రొన్నెత్తురుల్ విరియఁ జేయు
నీ యాంధ్రసత్సుధానిర్మలసూక్తులు
కావ్యకౌతుకలక్ష్మిఁ గ్రాలఁ జేయు
నీ మతాచారసందీప్తధార్మికజీవ
మార్గమతాసక్తి నలరఁ జేయు—
గీ. నిన్ను ధ్యానింప మోక్షసౌధోన్నతప్ర
శాంతతత్త్వాత్మ కానందసరణి గలుగు
మమ్ము ధన్యులఁ జేసె నీ స్మరణ నేఁడు
రమ్ము తల్లిరో! కాకతిరాజ్యలక్ష్మి. ౫

ప్రకీర్ణము

ప్రాచీనదేవాలయశిథిలములు

ఉ. శ్రీయుత రాజరాజకుల
  శేఖరుఁ డర్థిజనప్రపోషణా
త్యాయతదానశాలి బహు
  ళాంధ్రజన స్తవనీయసద్యశః
కాయుఁడు విష్ణువర్ధనుఁడు
  గాదె ఘటించె నమోఘమైన దే
వాయతనంబు జీర్ణమగు
  నంచుఁ దలంచెనె యెన్నఁడేనియున్. ౧

ఉ. అల్లదె శాసనంపుశిల
  యాలయభిన్నశిలాతటంబులన్
మెల్లన నిల్చి చూపెడు న
  మేయము నై తగుపూర్వశోభ మీ
యుల్లములం దలంప మహి
  మోన్నతి గుండెల నీరుచేయదే
కల్లయె కాలదేవత య
  కారణశత్రువుగాదె యేరికిన్. ౨

మ. అరరే! ఊహా కతీత మెంతటి మహా
  ర్హంబైన కల్యాణమం

దిరమో యిద్ది ప్రతిష్ఠవేళ నృపని
ర్దిష్టాధికంబైన నా
ద్యరమానాదము మంత్రరావము భటా
ద్యశ్రాంతసల్లాపమున్
బరమోత్సాహజనాభివాదము కటా,
వ స్మయ్యె నిష్పట్టునన్ ? ౩

చ. శతములు వర్షముల్ గడచెఁ
జాల్పడి మ్రొగ్గె విచిత్రశిల్పముల్
కతలయిపోయె నీప్రతిభ
గర్వితక్రూరతురుష్కహస్తమ
ర్దితమయి నాశ మందె నను
దీర్ణశిలామయవిగ్రహంబు లీ
వితమును గాంచి కుందెదను
వేంగిప్రభుత్వమహత్వ మెంచియున్. ౪

సీ. ప్రాకారమా యిద్ది పరమాణుతుల్యమై
పొడిపొడియై రాలిపోయె నయ్యొ
మండపస్థలములా మంటిదిబ్బలఁ బోలి
కుప్పలుకుప్పలై కూలిపోయె
శిఖరంబులా యివి శీర్ణమై రూపమే
లేకుండ పుడమిలో లీన మయ్యె
మూర్తియా యిది విరాణ్మూర్తి యయ్యును
నామమాత్రావశేషతాపాత్ర మయ్యె

గీ. ప్రకృతిపురుషసమ్మేళన ప్రకటమైన
జగ మనంతము నం దిట్లు విగతి నందు
నంచుఁ జూపుటకా యిది యహాహా యిట్లు
లయము చెందెను బృథివీలలామయందు. ౫

గీ. అఖిల భారతవంద్యమై యలరునట్టి
వేంగిచాళుక్యశిల్పవిభిన్నగతికి
వేడిరక్తాశ్రుకణముల విడువనట్టి
యాంధ్రసోదరుఁ డుండునే యవనియందు. ౬

కాలేజివిద్యార్థులవీడ్కోలు

చ. సిరులకు నాటపట్టు సుఖ
సేవధి, సమ్మదవార్ధి, యార్ద్రిమా
విరినునుశయ్య శ్రాంతులకు
విశ్రుతభూమి రసానుభూతి క
బ్బురమగుపంట క్రీడలకుఁ
బొల్పెసలారు కొటారు స్వేచ్ఛకున్
దెరువు కళాభివృద్ధి, కగు
నిన్నెటు వీడుదు, మమ్మ, కాలెజీ. ౧

చ. గురువులు చెప్పువిద్దియలు
కోరిక విందుము తన్మయస్థితిన్
గురువులబోధ లొక్కయెడఁ
గూడఁ బరీక్షల కాలకింతు మా

గురువులతోడ హాస్యములఁ
గోయని కేకలతోడవిందు మా
గురువులఁ బాయుటెంతటి య
కుంఠితదుఃఖముఁ గూర్చు కాలెజీ. ౨

చ. మరలగ నిందరీవిధ మ
మందరయంబునఁ జేరగల్గునే
మరలగ నిన్నిరోజు లిటు
మాటలు కోటలుదాటఁ జెల్లునే
మరలగ రేపుకద్దనెడి
మాటయెటుంగక సంతసింతుమే
మరలగ నీదుమోామిటులు
మాన్యతఁ గాంతుమె యయ్యొ కాలెజీ. ౩

చ. నినువిడి యేగనున్నమము
నేఁడెటఁ దెత్తువు బత్తెమంద్రు మా
యనుఁగులు తల్లిదండ్రులు, ప్ర
యాసముఁ జెందుచు వృత్తిదాతలన్
గన నివుడేది మీాకు నవ
కాశ మిఁకొక్కెడ కేగుమందు రే
మనివచియింతు మమ్మ ప్రబ
లార్తిని సైతు మికెట్లు కాలెజీ. ౪

చ. నినుఁగని ముద్దుముచ్చటల
నీకడ నుండినరోజులెల్ల మా

మనమున నిల్చి భారమును
మాపునుగాక భవంబునందు
నీయనుపమసుందరామృతర
సార్ద్రసుకోమలదివ్యమాధురీ
ఘనము కటాక్షవీక్షణము
గావుత మమ్ముల నెప్డు కాలెజీ.

కా లే జి స మా ధా న ము.

చ. కలకలలాడు మోములను
గాంచి సుఖించితి నిన్ని నాళ్లు ని
ష్కలుషహృదంతరంగములఁ
గల్గును సంసృతిభార మిప్డయో
కళలను నేరువున్ గనిన
కాన్పులకంచు విచారమందెదర్
గలుగుత మాయురభ్యుదయ
కాంతులు మీకుఁ బరాత్పరేచ్ఛచేన్. ౬

క ష్ట ము

మ. వరకష్టంబులఁ జెంది మానవులు బ
ల్వాచాటులై యీశ్వరున్
బరమారాధ్యుని నిందసేసెదరు త
ద్భావంబు నూహింపకే

శరణం బద్ది సమస్తసౌఖ్యములకున్
సన్మోక్షమార్గంబునున్
బరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. ౧

మ. కరమున్ సౌఖ్యముజీవనంబులు సదా
కష్టాంతరప్రాప్తిచేఁ
దిరమై యుండును నట్లుగాని వెగటై
దీనంబులై తోఁచు ని
ద్ధరఁ గష్టానుభవంబులేక సుఖముల్
దా సారహీనం బగున్
బరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. ౨

మ. నరు లేవేళ మదంబుఁ జెందుదురు స
న్మానంబుచే వృద్ధిచే
వరబంధువ్రజమిత్రసంతతులచే
వాంఛాప్తిచేఁ గీర్తిచే
గరువం బట్టితఱిన్ శమింప నుపవా
ఖడ్గంబుగా నుండుటన్
బరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. 3

మ. పరులో బంధులో యాప్తరీతిని జనుల్
బ్రాప్తంబులౌ వస్తువుల్

వరుసం బొందుచు నిచ్చకంబుల సదా
వర్తింతు రచ్చోటనే
యొరవుల్ రాతివిధాన వేర్పరచు దా
నో మిత్రులన్ శత్రులన్
బరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. ౪

మ. గిరులన్ మూలఫలాదులై మనుచుఁ ద
ద్గేహంబులో కానలన్
జిరసంతాపితగాత్రులై తపముచేఁ
జెన్నొందు మౌనీశ్వరుల్
తిరమౌ భక్తిఁ గనంగలేక చెడి రా
దేవిన్ గనన్ జేయుటన్
బరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. ౫

మ. పరసంతాపనివారణంబు నరుపై
భారంబు ప్రారబ్ధమౌ
పరసంతాపము గుర్తెఱుంగుటయు తా
త్పర్యంబుతో సాయమున్
ద్వరతోఁ జేయగలుంగుటల్ స్వానుభవ
ద్వారంబునన్ జేకురున్
బరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. ౬

మ. తరణోపాయము మానవాళికి లస
త్త్యాగంబు లన్వార్థమై
చరజంతు ల్నిరతంబుఁ గష్టయుతమా
సంసారమం దుంటచే
సరసు ల్త్యాగు లుదారు లూర్జితులు ప్ర
శ స్త్యంబునన్ బొందుటన్
బరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. ౭

మ. తుర మీజీవముపై విరక్తియును న
శ్వయ్యావ్యయబ్రహ్మ మా
కరుణాసాంద్రునిభక్తి నాస్తికునకున్
గల్గంగఁజేయున్ వసుం
ధరపై భక్తివిహీనజీవనుల కా
ధారంబు భక్త్యర్థమై
పరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. ౮

మ. పురుకుత్సుండు పురూరవుండు నలుఁడున్
పూజ్యుండు త్రైశంకునా
పురుహూతుండును కార్తవీర్యనగరుల్
పుణ్యాత్ము లిల్లాంధ్రరా
ధరజా ద్రౌపదిభీమపుత్రి మొదలై
ధన్యత్వముం జెందుటన్

బరమగ్రాహ్యము కష్ట మెల్లయెడలన్
భవ్యంబు చింతింపఁగన్. ౯

రామరాజపంచరత్నములు

ఉ. రాజకులీన! సద్హృదయ
రాజితపూర్ణసుఖప్రదీప! తే
జోజితపద్మమిత్ర! భుజ
శోభితభూరిపరాక్రమాద్భుత
శ్రీజయశీల! రంజితప
రీక్షితకృష్ణకవీంద్రపండితా!
రాజమరాళ! సద్గుణవి
రాజిత! రామసునామశోభితా! ౧

ఉ. చిత్ర మయారె! నీహృదయ
సీమనుగల్గు నుదారమాధురీ
పాత్రత, యుష్మదీయశుభ
పావనగేహమునం జనించు స
త్పాత్రులు పుట్టుతోడనె యు
దారమహత్తరభావశీలురై
మిత్రులు మెచ్చ సత్కృతు ల
మేయముగా నొనరింత్రు నిచ్చలున్. ౨

ఉ. నారదసత్కృపన్ బుధజ
నంబు నుతింపగఁ దల్లిగర్భమం

దే రహి విష్ణుమంత్రమును
నేర్చెను దైత్యకుమారుఁ డేము పో
దారము నాతిథేయ మను
ధర్మసుమంత్రము జన్మపూర్వమే
నేరువఁ జాలినా మనుచు
నేర్పునఁజూపి హసింత్రు నీసుతుల్.

చ. అహహా! త్వదీయకమ్రఫల
హారివినమ్రతరుప్రదేశతా
పహరసుశాంతనిర్మలవి
భాసితశీతలసైకతావళీ
విహరణశీలఘుంఘుమిత
విస్ఫురితాఖిలగంధయుక్తమం
దహితసమీరణంబుల న
నంతసమాధిని యోగు లుండ్రుగా.

ఉ. నీవిభవంబు నీసుగుణ
నిర్మలతేజము నీదుభావమున్
నీవినయంబు నీపరమ
నిర్గుణతత్త్వవిచారణంబులున్
నావిమలార్ద్రకోమలను
నాట్యఝళంఝళనాదపూర్ణసం
భావితకావ్యకన్యక క
పారముదం బొనగూర్చె నద్దిరా.

దుష్టుఁడు

ఉ. పంకిలమైన బుద్ధియు నపాస్తవి
నీతియు దైవభీతి యే
వంక నెఱుంగ రామియును
స్వార్థపరత్వము సజ్జనాళిని
శ్శంకము గేలిసేయుటయు
సాధుతిరస్కరణంబు పాపమున్
జంకును గొంకులేమి యతి
సాహసమున్ గన దుష్టు వర్తనల్ ౧

ఉ. సారము లేదు సత్కళల
సార మెఱుంగఁడు పట్టిపొల్లు లా
బీరములాఁడ శూరుఁడతి
భీరువు శక్తి నిదర్శనంబునం
దారయ నందఁజట్టు మఱి
యందకపోయినఁ గాళ్ల బేరముల్;
భారముగావె దుష్టునియ
భాగ్యపునేతలు రత్నగర్భకున్. ౨

ఉ. చేరును బజ్జమోసమునఁ
జేరినచోటనె యింటి వాసముల్
గోరిక లెక్కఁబెట్టు బలిఁ
గోరు పరార్థము గుల్లమ్రింగు పూ

జారి యపారకుత్సితుఁడు చయ్యన
దుష్టునిఁ జూచి చూడకే
దూరముగాఁ దొలంగుటలు
తోరపుధర్మము సజ్జనాళికిన్.

సామాన్యవస్తునిరసనము

సీ. ఇసుకలు రాలును నిసుమంతమృత్తికల్
గాకుండఁ గొండలేత్స్థాతలంబు?
గడ్డిపోచలుఁ బొదల్ కాసరల్ తీగలు
గాకుండ మ్రాకులే కాననములు
ఉడుతలుమిడుతలు మిడుగుఱుల్ చీమలు
గాకుండ నేన్గులే ఘనఁపుఁబ్రాణు
లాకొన్న బీదలువాకు నేరనిజనుల్
గాకుండ రాజులే లోకమెల్ల
గీ. పిల్లకాల్వలులేకుండఁ బెద్దనదులు
బాఱఁగాఁజొచ్చె నేభువి భవ్యముగను
ధరనుసామాన్యవస్తుసంతతులయెడల
నీసడింపులు ప్రజలకభ్యాసమకట.

ఓం తత్సత్.

సరస్వతీ పవర్ ప్రెస్, రాజమండ్రి-8428-34.